

KAKO SU SE U SLAVONIJI U 18. STOLJEĆU PREPJEVAVALI PSALMI

Milovan Tatarin

1.

Promatranje načina na koji su se prepjevali psalmi u nekom vremenskom razdoblju, a koje pokrivamo određenom periodizacijskom oznakom, važno je, čini se, zbog najmanje triju razloga.

Prvo, prepjevavanje odabranih psalama ili, pak, cijeloga psaltira sadržava implicitnu obavijest o književnom žanru. Jer, kada je riječ o psalmima onda je riječ o dijelu Staroga zavjeta, riječ je o »zadanim« tekstovima koji ne dopuštaju pretjerane preinake. No, unatoč činjenici zatvorenosti teme i njezinoj čvrstoj ovjerenosti biblijskim kontekstom psalmi su, ipak, predstavljali književni izvor oko kojega su se hrvatski književnici odista često okupljali.¹ Time su oni potvrđivali osobne pjesničke sklonosti i sposobnosti koje su mogle nadići naznačene zapreke i posvjedočiti postojanje talenta iskušanog »čvrstom temom«. Osim toga, obrade psalama uvijek su iznova snažile i konstataciju o trajnoj književnoj vrijednosti Davidovih pjesama koje su s podjednakim intenzitetom inspirirale književnike tijekom dva tisućljeća koliko je proteklo od njihova nastanka.

Drugo, prepjevavanja psalama ponešto govore i o vremenu u kojemu ona nastaju. Neosporno je da vrijeme u određenoj mjeri oblikuje autora, pred njega postavlja izvjesne zahtjeve, pokorava ga. Drukčija je, recimo, poetska situacija u srednjem vijeku, drukčija u 16. i 17. stoljeću, drukčija opet u 18. stoljeću, posebice u njegovu slavonskom segmentu.

Nije slučajno što upravo u osamnaestostoljetnoj Slavoniji pronalazimo relativno veliki broj pisaca koji u svojem vjerskom i književnom radu ne mimoilaze psalme, smatrajući ih osobito korisnim i učinkovitim u realiziranju vjersko-prosvjetiteljskih zadaća, a koje su se ukazale nakon Karlovačkoga mira 1699. godine.²

Radoblje koje karakterizira fazno zaostajanje, prijelaznost od starovjekovnih prema novovjekovnim tendencijama, te odsuće tradicijske vertikale³ posve je prirodno, u kontekstu vjerske knjige, posegnulo za psalmima, gotovim molitvenim obrascima univerzalnoga značenja, kako bi se u narodu potaknuli istinski religiozni osjećaji.

Takvu funkciju ova vrst pjesništva vrlo lako ispunjava: »Prijanjajući uz doslovno značenje psalma, onaj koji psalira pazi osobito na značenje teksta za ljudski vjernički život. Ustanovljeno je, naime, da je svaki psalam sastavljen u posebnim okolnostima, na što ukazuju naslovi u hebrejskom saltiru. Ali i bez odnosa na povijesno porijeklo, svaki psalam ima svoj vlastiti smisao kojega ni u naše vrijeme ne smijemo zanemariti. Premda su te pjesme nastale na Istoku prije dva i više tisućljeća, zgodno izražavaju boli i nadanja, bijedu i pouzdanje ljudi bilo koje dobi i kraja, a osobito pjevaju o vjeri u Boga, o objavi i otkupljenju.«⁴

Stoljeće u kojemu su Turci napustili Slavoniju ostavljajući iza sebe neobrazovan puk s cijelim nizom negativnih navika o kojima rječito svjedoči Relkovićeve **Satir**, stoljeće koje su neprestano presijecali ratovi (austrijsko-pruski: 1756.-1763., rat za bavarsko naslijeđe: 1778.-1779., austrijsko-turski: 1788.-1791.) u kojima su Slavonci i te kako sudjelovali, stoljeće u kojemu je kuga odnosila ono što nije izginulo po europskim ratištima, konačno stoljeće u kojemu franjevci i isusovci ispunjavaju i vjerske i školske i književne zahtjeve, nije moglo drukčije no da pomoć i utjehu potraži izvan opstojnoga svijeta. A tražilo ga je putem molitava, posebice psalama.

Nije, dakle, slučajno što se u Slavoniji 18. stoljeća uveliko prepjevalo psalme i to uglavnom, kao što će se vidjeti, pokorničke.

Treće, prepjevani nam psalmi pomažu u oblikovanju predodžbi i procjenjivanju literarnih vrijednosti u odnosu na djelovanje nekoga autora. U tom poslu obrada psalama ima važno mjesto. Razlog je tomu jednostavan: osamostaljivanje jednoga dijela Biblije i njegovo podizanje na razinu vremenski neomeđene književne teme uvelike ograničava autora. Prostor u kojemu je moguće kreativno

kretanje maksimalno je sužen. Najvidljivija oznaka većega umjetničkoga angažmana svakako je stihovno-strofičko modeliranje biblijskog verseta. Slijedi, po stupanju jačine spisateljskog interveniranja u građi, manje ili više priljubljanje uz psalamsku matricu i njezina re-organizacija, te leksički izbor. U takvoj djelatnosti autoru, načelno, stoje na raspolaganju tek dvije mogućnosti: ili će se dosljedno pridržavati starozavjetnog teksta, pa će psalam samo prevesti (dorječnost) ili će, pak, psalam razumjeti kao polazište i na temelju postojećega teksta stvoriti novi koji jasno zrcali stvaralačku ruku, a koji se tek na temelju intertekstualnih odnosa spaja s prvotnim prototekstom. U drugom slučaju moguće je govoriti o umjetničkom proizvodu, samostalnoj književnoj vrijednosti u potpunosti neovisnoj od prethodnog poticaja.

Upravo čin prerade već postojećeg materijala dobro pokazuje, osobito kada je riječ o slavonskim piscima, odreda pripadnicima crkvenih redova i svećenicima, kamo smjeraju spisateljske ambicije: prema ostvarivanju pragmatičnih vjerskih ciljeva ili prema iskazivanju sofisticiranog literarnog umijeća.

2.

Vjerska je knjiga, kako ona praktične provenijencije (molitvenici, katekizmi) tako i ona što može izdržati, makar i minimalne, estetičke kušnje (Kanižlićeva, Ivanošićeva, Došenova, Turkovićeva djela, recimo) obilježila slavonsko 18. stoljeće. Cijeli se niz učenih franjevaca i isusovaca uposlio oko stvaranja repertoara prijeko potrebnih tekstova za obavljanje svakodnevnih i periodičnih vjerskih aktivnosti usmjerenih na osvješćivanje i učvršćivanje kršćanskog svjetonazora.

U prvoj je polovici stoljeća cjelokupna kulturna djelatnost vezana uz utemeljenje primarnog fonda religioznih priručnika: katekizama i molitvenika. Riječ je o »naucima krstjanskim« odnosno »upućenjima katoličanskim«, »duhovnim stazicama«, »jezgrama« i sličnom u kojima je trebalo na prihvatljiv način pojasniti i istumačiti osnovne kršćanske postavke na kojima počiva katoličanstvo, te dati prikladan izbor molitava za obične dane kao i za posebne blagdane. Spominjem tek neka od djela takve vrsti: **Put nebeski** (1707.) Ivana Grličića, **Epistole i evanđelija preko sviju nedilja i blagi dneva svetih godišnji** (1740.) Nikole Kesića, **Duhovno 'Nemoj se zaboraviti od mene' iliti knjižica molitvena koja se zove Put nebeski** (1746.) Antuna Josipa Knezovića, **Dušu**

čuvajuće pohodeње (1750.) Jerolima Lipovčića, **Ogledalo temelja vire i zakona katoličanskoga** (1759.) Emerika Pavića, **Bogoljupstvo na poštenje svetoga Franceska Saverie** (1759.), **Utočište blaženoj divici Mariji ugodno i prietno** (1759.), **Primogučići i sardce nadvladajući uzroci** (1760.) Antuna Kanižlića.

Tek nakon zadovoljenja ovim tipom literature, od druge su polovice 18. stoljeća počela nastajati djela (religiozne tematike, jasnoga svjetonazora i sa zaoštrenom aksiološkijskom funkcijom u odnosu na opreku dobro-zlo) koja će se već i zbog zaodjenutosti u versifikacijsko ruho ili, pak, dramsku formu, izdvojiti iz dotadašnjeg, strogo edukacijskog, korpusa. Riječ je o tekstovima u kojima estetička funkcija još uvijek ne dominira, no u kojima ta funkcija nesumnjivo postoji. Najbolje ih pokriva sintagma »potonulo kulturno dobro«.⁵

Ovu skupinu čine, recimo, djela Knezovićeve (**Život svetog Ivana od Nepomuka**, **Život svete Olive**, **Život svete Genuveve**)⁶, Turkovićeve (**Život svetoga Eustakije**), te dramski rad Velikanovićeve, Tominkovićeve i Čevapovićeve.

Iako, tematski gledajući, **Sveta Rožalija** pripada istoj skupini, za nju se u kontekstu nabožne epske produkcije 18. stoljeća odvaja posebno mjesto. Intencijski estetizirajući svoj spjev baroknim stilističkim rekvizitarijem, Kanižlić će se tijesno vezati uz najbolje religiozne poeme nastale nakon 1600. godine.⁷

Djelatnost na izradi katekizamskog i molitvenog fonda nastavljena je i u drugoj polovici stoljeća,⁸ a poneka su se djela i po nekoliko puta pretiskivala,⁹ što samo svjedoči o njihovoj popularnosti i traženosti među pukom.

Iako je, dakle, sociološki lako objasniti cvjetanje upravo različitih religioznih žanrova u osamnaestostoljetnoj Slavoniji ipak je donekle začudno da jednoj regiji kroz stotinjak godina psalmi budu iznimno omiljeni molitveni žanr.

Svoj prilog prepjevavanju psalama dali su ovi autori: ŠIMUN MECIĆ (**Cvitak pokornih aliti knisxice sedam pismi pokorni**, Budim, 1726., 1736.)¹⁰, ANTUN KANIŽLIĆ (**Bogolybnost molitvena**, Trnava, 1766.; **Mala i svakomu potribna bogoslovica**, Trnava, ⁵1773;¹¹ **Sveta Roxalia**, Beč, 1780.), MARIJAN LANOSVIĆ (**Boggomolna knjixica iz pismah Davidovih i cerkvenih knjigah pomnjivo sloxena i na svitlost dana**, Budim, 1782.)¹², ANTUN IVANOŠIĆ, (**Svemoguchi neba i zemlye Stvoritely**, Zagreb, 1788.), GRGUR PEŠTALIĆ (**Utishenje oxalostjenih u sedam pokorni pisama kralja Davida**, Budim, 1797.)¹³ i MATIJA PETAR KATANČIĆ (**Sveto pismo starog zakona**, Budim, 1831.).¹⁴

Ivan Kukuljević Sakcinski poznaje još jedan »slavonski« Psaltir. Riječ je o prepjevu EMERIKA PAVIĆA **Psaltir iliti Pisme Davidove**.¹⁵ No, on je za znanost poslije Sakcinskoga nepoznat. Tomo Matić, koji je o slavonskoj književnosti pisao samo na temelju dokumenata i knjiga koje je sam imao u rukama, podatak preuzima od Kukuljevića, ali naglašava da knjigu poznaje tek po naslovu.¹⁶

3.

Molitvenik **Šimuna Mecića** (umro u Požegi 1735.)¹⁷ **Cvitak pokornih aliti knjižice sedam pismi pokorni** objelodanjen je 1726. godine (prvo izdanje), tri godine, dakle, prije Đurđevićeva **Saltijera slovinskoga**.¹⁸ Pa ipak, njihovi se psalmi ne mogu omjeriti istim parametrima. Dok Đurđević parafrazira (»Druzijem riječi gole, meni bi ugodno Davidovu miso i srce nasljedovati« - kaže on), dok se igra strofama i stihovima, dotle Mecić dorječno prevodi. Jer, namjera mu je posve drukčija nego slavnoga Dubrovčanina, a i prilike, te čitatelji kojima je djelo namijenjeno promijenili su se.

Iako su u naslovu naznačeni samo pokornički psalmi (dakle: 6., 32., 38., 51., 102., 130., 143.) oni u **Cvitku** nisu i jedini. Budući da je ovdje riječ o molitveniku kojim se čitatelja upućuje u svakodnevne molitve i liturgijsku službu, dakle u tekstove koji se tijekom godine svakoga dana govore u crkvi, to je Mecić preveo oko šezdesetak psalama (uz naznaku da se neki javljaju po nekoliko puta, ali u različitim prigodama).

Kao što je već rečeno, pokornički su psalmi zasebno izdvojeni i njima molitvenik i otpočinje. U njihovu produžetku (str. 28-59.), posebno u segmentu **Pisme različite** (str. 40-49.), dodano je još deset psalama. Ostali su psalmi sastavni dijelovi triju službenih molitava: **Oficij Blažene Djevice Marije** (str. 81-148.), **Litanije Blažene Djevice Marije** (str. 165-184., posebno **Pjesme od graduala**, str. 172-184.), **Oficij od mrtvih** (str. 185-233.).

Ispred pokorničkih psalama Mecić bilježi: »Znay da slidechi Psalmi s' Letaniyama gououresse klecechi, ter zapocsmi od Antiphone molechi. (str. 9.). Psalmi su ovi, dakle, osobne molitve (točnije: jedna velika molitva) kojima se pojedinac, kao griješno zemaljsko biće, obraća Bogu za otpuštanje grijeha. Izgovaraju se kao cjelina, a stanku između pojedinih psalama čini antifon: »NESPOMIGNAYSE Gospodine od sagramsegna nascih, ni od roditegla nascih, niti uzmi osvete od griha nascih.« (str. 22.)

CVITAK POKORNIH
Aliti Knisxice

SEDAM PISMI
POKORNI,

S' Officiom S. Krixa, B. Di-
vicze Marie, Od Martvy, Du-
ha Svetoga, s' Puutom S. Krixa, i s'
drugima mlogim bogogliubnim Mo-
litvam, kako i s' naukom Karstian-
skim, nakichegnic

Pò

Oczu M. P. Fra. Simunu
Mecichiu Pripouidaocfu, i Stio-
cfu od Snete Bogoslouice Generalo-
mu, Slavne Prövincie Boffanske,
Reda male Bratye Svetoga Serafin-
skoga Patriarke Franceska, izua-
gicne ù Jezik Illyricski,
i sloxene.

Godista od kupliegna nassega,
M. D. CC. XXVI.

CUM LICENTIA SUPERIORUM.

Flascene ù Budimu, kod Juanna Sabastiana
Landerera Stampaturi.

Moleći pokorničke psalme, neovisno i izvan crkvenog obreda, čovjek u svojoj svakodnevici iskazuje svijest o pragriehu »prvih roditelja«, Adama i Eve, kao i o vlastitom grijehu, te si pomaže steći krijepest. Zašto je važno izgovarati ovih sedam psalama pojasnit će autor: »Svak, koybi gouorio to sedam Psalama, aliti Pismi, u Petak, ili u koygod dan priko godine primgla sto dana oprostegne, a koi pak na velike svetkovine uzgouori primgla ossobita oprostegna, kakose imma od Innocentia Pape XI. Pia Pape V. i ostali.« (str. 34.)

Za sve je ostale psalme određen dan i prigoda kada se izgovaraju i »Suak po bogogliubstvu more svaki dan rieti koigod Psalam, aliti pismu smolitvom.« (str. 40.) Stoga Mecić donosi psalme koji se mole ponedjeljkom (24.), utorkom (46.), srijedom (128.), četvrtkom (23.), petkom (86.), subotom (4.), nedjeljom (20.), te 54. i 91. koji je »kripostan za Suaku potribu«.

Pobrojane pjesme, posebice pokorničke, stavljene su na sam početak **Cvitka** zbog specifičnoga »pokajničkoga« karaktera. Moleći ih, čovjek slavi Božju veličinu, njegovu svemoć, iskreno mu se poklanja, ali isto tako traži oprost za sebe i za sve svoje nepoćudne čine. Stoga su ti psalmi i predviđeni za svakodnevno moljenje. Jer samo kontinuiranim iskazivanjem kršćanskih osjećaja postiže se istinska pobožnost, ali i milost: »Ioste skoyom drugom molitvom (yerbossu oue molitue za grihe) ialli druge uzmi na drugome mistu stauglyene, ter po tuome napridku Duhounome vladaisse, kako csuyes slatkost duhovnu u svome sarczu.« (str. 50.)

Psalmi, osnova cjelokupne liturgije časova, Šimunu su Meciću isključivo vrlo poosobljene molitve čijim se dnevnim ili povremenim izgovaranjem može postići oprost od grijeha i istinska duhovnost.

Odabirući točno određeni tip religiozne literature (molitvenik), te jasno precizirajući cilj koji želi postići (iskazan već na samom početku: »Dragi Bogomolcse. Kakoye lypo biti naressenu Csoviku u kriposti razlicsiti, pametni i mudri, na ovome ummarlome Szvitu: tako yosuisse, i plemenityeie immati Dussuh svoyu u milosti Boxioi, i s'darovi nebeski nakichenu; zato nastoy od tuoye strane Bogu sluxiti: a Gospodincheti kripost, i Pomoch dati suoyu; a i Boga za mene moliti spomenise, kako i ya csinim, i Bogti s'divicom Mariom, i s'ostalim svetim, biio napomochi.«), Šimun Mecić psalme donosi poput proznih tekstova, bez osobitih vanjskih obilježja njihove pripadnosti pjesništvu: nema strofičke organiziranosti, nema čak ni raspodjele materijala u retke.

Pa ipak, Mecić nije »izostavio« specifičnu ritmiziranost prisutnu u svakom psalmu¹⁹, on je znao iskoristiti jezične mogućnosti kako bi univerzalnu kršćansku

molitvu pretvorio u privatni molitveni iskaz s jedne strane, ali istovremeno u njemu zadržao sve poetske kvalitete koje su od psalama učinile vanvremenske »pjesme nad pjesmama«²⁰, s druge strane.

Lako se primijeti da je Mecić u tu svrhu obilato koristio pune oblike posvojnih zamjenica kojima je postigao da potencijalni čitatelj svaki pokornički psalam (a i one ostale) uistinu doživi kao vlastitu molitvu kojom se ispovijedaju baš njegove unutarnje dvojbe.²¹

Osim toga, autor vrlo često poseže za inverzijama čime se pojedini leksemi, zbog svoje jukstaponiranosti ili postponiranosti, jače ističu, a time i njihova ekspresivnost dobiva punu snagu. Stalno je mjesto u Mecića stavljanje zamjenice (u funkciji atributa) iza imenice: naglosti tuoyoi, sardcsbi tuoyoi, kosti moye, dusca moye, millosardya tuoga, placcu moyemu, posteglyu moyu, suzami moyimi, oko moye, placca moga, molbu moyu, molitvu moyu (psalam 6.).

Postponiranim položajem pune posvojne zamjenice (Treba reći da ova osobitost Mecićeve prepjeva nije plod isključivo njegove domišljatosti. Riječ je o preuzimanju obilježja latinske sintakse čiji se učinci, međutim, ne gube u hrvatskome jeziku. Zasebno je spominjem jer je očito da je važnost upravo ovakvoga reda riječi, kao jasnog signala pripadnosti biblijskome stilu, autor uočio i prikladno ga iskoristio.) Šimun Mecić postiže trostruki efekt: **prvo**, maksimalno subjektivizira psalam, čini da ga čitatelj prihvati kao zaista intimnu molitvu; **drugo**, rečenični akcent »nose« riječi semantički opterećene (grieh, srdžba, duša, oko, suza, rane, bolest, molitva, molba, volja, pravda, milosrđe, spasenje) svojom učestalom uporabom u biblijskom i uopće religioznom kontekstu. Naglašavanjem upravo ovih leksema neprestano se upozorava na čovjekov položaj između dvaju svjetova, zemaljskog i nebeskog, na Božju veličinu i ljudsku ništavost. **Treće**, inverzijom se ostvaruje tekstualno pulsiranje. Upravo zbog te ritmičnosti, između ostalog, psalmi i nisu samo obična proza nego poetske tvorevine u kojima su sublimirani ljudski problemi i osjećaji vremenski i prostorno neomeđeni koje je, stoga, lagano prihvatiti u bilo kojem vremenu i prostoru.

4.

ANTUN KANIŽLIĆ (1699.-1777.) zasigurno je najpjesničkija figura slavonskoga osamnaestoga stoljeća. Pa iako je tu odrednicu priskrbio na temelju tek jednoga djela, religiozne poeme **Sveta Rožalija** (ali zahvaljujući i duhovnoj

lirici), to nimalo ne umanjuje visoku poziciju koju je on zauzeo u književnoj historiografiji. Naprotiv: »Hrvatski bi književni barok vjerojatno bio ostao bez svoje slavonske varijante da nije bilo Antuna Kanižlića.« (Z.Kravar)

Pozornijem proučavanju njegova glavnog rada na vjerskoj knjizi pristupilo se cjelovitije tek u novije vrijeme.²² Ponovno je čitanje bilo kojega od njegovih religiozno-prosvjetiteljskih djela otkrilo fond pjesničkih tekstova s duhovnom tematikom, puno veći nego što ga reprezentira Matičev izbor za kolekciju »Stari pisci hrvatski«.²³

Nije čudno da se u tom korpusu može pronaći i pokoji prepjevan psalam. Kako je Kanižlić i inače bio pedantan kada je riječ o ponudi gotovih molitava to je onda i očekivati da je u njegovo interesno polje ušla i, između ostalog, psalamska tradicija.

U njegovoj se **Bogoljubnosti molitvenoj** nalaze dva pokornička psalma, 51. (Miserere) i 130. (De profundis). Oba su vrlo poznata i karakteristična po svojem istaknutom pokorničkom tonu, te su kao takvi bili osobito pogodni za popunu uzornog molitvenika kakav je **Bogoljubnost**.

Layout Kanižličievih psalama odgovara izvornom starozavjetnom uobličanju. Za razliku od Šimuna Mecića koji je svoj prijevod aranžirao u prostoru tako da se psalamski reci ne razaznaju, te samo dvotočjem i točkama naznačio da u vizualno jedinstvenoj masi ipak postoje neovisne cjeline, Kanižlić je za grafičko lice obaju psalama odabrao biblijske versete.

Usporede li se prepjevi Mecićevi s Kanižličievim, vidjet će se da među njima postoji razlika ne, doduše, velika ali ipak postoji. Prije svega, Kanižličiev je jezik dotjeraniji²⁴, pravopis i grafija vidno pojednostavnjeni. Također, ovaj je autor finije odabirao leksik, a i spretnije je oblikovao pojedine psalamske konstrukcije.

Tako, recimo, Kanižlić u 51. psalmu Mecićev izbor »zloća« pretvara u »nepravdu«, »obradovati se« u »radovati se«, »potvarditi« u »pokripiti«, »nemile« u »opake«, »usne« u »usnice«, »dobrostvo« u »milostivo«, »junčice« u »teoce«. Odabir svjedoči o tome da je autor pazio na kontekst, odnosno da je nastojao oblikovati cjelinu i njezino značenje od elemenata koji su izražajni, bogatiji značenjem, širega semantičkoga polja.

Primjer:

Mecić: »Povrati meni vesselye spassenya tuoga; I duhom poglavitim potuardi (ist. M.T.) mene.« (str. 16.)

Kanižlić: »Povrati meni veselye spasenya tvoga: i duhom poglavitim pokripi mene. (str. 214.)

Između glagola »potvrditi« i »pokrijepiti« postoji očigledna značenjska razlika koja se posebno ističe onda kada se ovi leksemi upotrijebe u biblijskom kontekstu. Naime, dok »potvrditi« oko sebe oblikuje paradigmatičko polje kojega se smisao iscrpljuje u kakvoj vanjskoj manifestaciji i ima perlokucijsku snagu (potvrditi što potpisom, potvrditi svojom riječju, potvrditi kakvim fizičkim činom, npr.), dotle »pokrijepiti« asocira složeniju vrst djelatnosti čije se posljedice ne mogu vidjeti i čiji su učinci interiorizirani (da bi se tek poslije povanjstili). U tom je smislu »pokrijepiti« puno adekvatniji izbor posebice stoga što u psalmu i jest riječ o božanskoj djelatnosti, o duhovnoj aktivnosti koja treba pročistiti pokajnika.

Primjer:

Mecić: »Gospodine usne moje otvoritchess: i usta moja navistiche falu tvoju.« (str. 16.)

Kanižlić: »Gospodine ustnicze moje otvoricsesh: i usta moja navisticseju falu tvoju.« (str. 215.)

Na ovome se primjeru još bolje može vidjeti kako je Kanižlić znao jezično opredmetiti procese, te potvrditi svoju istaknutu skrb za stilizaciju izraza. Želeći pokazati blagotvorno i čudesno Božje djelovanje on će putem dvaju leksema sugerirati promjenu. U prvom dijelu retka on kaže »usnice«. Pored ostalih invarijantnih strukturalnih komponenata koje ovaj leksem dijeli s leksemom »usta« (ljudsko, materijalno, živo, govor), usnice sadržavaju još jednu dodatnu komponentu, a to je »malo«. Upravo je ova sastavnica značajna i na njoj se gradi cjelokupna stilematika. Na opoziciji »usnice« : »usne« utjelovljuje se proces prije Božje milosti i poslije nje. Dok je bio nepravedan, dok je njegovo ponašanje bilo nekrepno onaj koji moli i nije mogao slaviti Boga, njegova su usta bila zatvorena, on je imao »usnice«. Nakon prosvjetljenja on će jasno i otvoreno, punim glasom progovoriti o veličini Svevišnjega, njegove »usnice će se otvoriti« i on će »ustima navijestiti falu«.

Pored pozornosti koju je Kanižlić poklonio prebiranju po vokabularu i odabiranju ekspresivnijih jezičnih oblika, treba istaknuti još nešto. Riječ je o obilježju i Mecića i Kanižlića, osobitosti koja se u komparativnom pristupu lakše zamjećuje.

U prethodnom se razmatranju uočilo kako je Kanižlić ipak bio bolji stilist koji je vodio računa o značenjskim nijansama. Ogledanje koje slijedi pokazuje kako su oba slavonska autora pazila na pojmovnu razliku (isto ćemo pronaći i u Peštalića i Katančića), skrbila se da u psalmima vlada »terminološka« ujednačenost važna za pravilno razumijevanje. Ono što je ovdje svakako vrijedno isticanja jest činjenica da su se obojica dosljedno pridržavala svojeg izbora i da su jedno označeno uvijek pokrivali istim označiteljem.

Ponovno navodim tri mjesta iz Mecićeva **Cvitka**:

»Yere da hoches posvetilische (ist.M.T.) prikazaobiga zaisto: od saxganya znam dase nenaslaguyess.« (psalam 51., str. 16.)

»Posvetilische Bogu duuh xalostan: sardcse s'krusceno, i ponixeno Boxe nechesh pogarditi.« (str. 16.)

»Tadaches Primiti posuetilische pravednosti, prikazanya, i saxgania: tadache postaviti suarhu ottara tuoga yunciche.« (str. 17.)

U Antun Kanižlić, pak, ista mjesta glase ovako:

»Jere dasi hotio posvetilishte prikazaobiga zaisto: u posvetilishtah saxganih nenaslaguyeshse.« (str. 215.)

»Posvetilishte Bogu duh xalostan: serdce skrusheno, i ponixeno, Boxe! nechesh pogarditi.« (str. 215.)

»Tadacsesh primiti posvetilishte pravde, prikazanya, i posvetilishta saxgana, tadacse postaviti sverhu otara tvoga teoce.« (str. 215.)

Ovdje se problem javio oko prijevoda pojmova »žrtva« i »paljenica« (suvremeni prijevod). Šimun Mecić za žrtvu u općenitom smislu koristi riječ »posvetilište«, a za poseban njezin oblik (paljenje biljke ili prinošenje životinje) »sažganje«. Kanižlić, pak, za prvi slučaj također koristi oblik »posvetilište«, dok za suženo značenje pojama žrtva ima drukčiju sintagmu nastalu udruživanjem Meciću semantički različitih leksema. Paljenicu on naziva »posvetilište sažgano«.

Jednom odabrani izraz pojavljuje se uvijek s istim smislom budući da bi igranje riječima na naznačenim mjestima moglo dovesti do ozbiljnijih zamućenja u komunikacijskom kanalu. Pa ako se na određenim mjestima moglo dvojiti između ove ili one varijante, a sve u skladu s osobnim smislom za leksičku izražajnost, pojedini segmenti psalma nisu trpjeli improvizacije. I Šimun Mecić i Antun Kanižlić uočili su taj problem i adekvatno ga riješili.

Ovaj naoko sitan detalj uvjerljivo svjedoči da Mecić i Kanižlić svoj posao na prepjevavanju psalama nisu obavljali mehanički nego da su tekst koji su prevodili odista promišljali. Ta činjenica, dakako, može imati i dalekosežnije konzekvence u odnosu na prosuđivanje rada slavonskih autora. Jer, prečesto ponavljana prosudba o nezanimljivosti većeg dijela korpusa slavonskog 18. stoljeća za književnopovijesni studij nije uvijek imala svoje realno opravdanje. Pažljivo čitanje molitvenika, katekizama i drugih vrsta nabožne knjige ne samo da može proširiti korpus nego može, a što je još značajnije, raspupati uvriježeno mišljenje o nekim autorima koji svoje mjesto mogu pronaći tek u crkvenim povijestima i sociološkim studijama, dok književnim znalcima ne mogu ponuditi relevantne obavijesti. Da to nije tako potvrđuje i ova, kratka doduše, analiza što rječito svjedoči da su slavonski autori, u uvjetima koji im nisu pogodovali (ni gospodarski, ni u odnosu na razinu narodne prosvijećenosti, a niti literarno), nastojali svoje djelo dotjerati do one mjere do koje su im to dopuštale njihove osobne mogućnosti.

Inače, prepjevi se Kanižličevići (ukoliko je to suditi na temelju zaista ograničenog broja primjera), unatoč iznesenim razlikama, u velikoj mjeri podudaraju s Mecićevim. Već i iz iznesenih navoda ta se podudarnost može vidjeti. Zanimljivo je da se sličnosti javljaju ne samo u odnosu na neke riječi upotrijebljene i kod jednog i kod drugog na istom mjestu (vazda, nestanovita, poglavitim, otara) nego i u odnosu na neke potpuno identične konstrukcije (npr. »SMiluisse meni Boxe: po uelikomu millosardy tuomu«/»Smillujse meni Boxe: po velikomu milloserdgyu tvomu«, »svarhu sniga obilitichuse«/»sverhu sniga obilicsuse«, »Sardcse cisto stvori u meni Boxe«/»Serdecse cisto stvori u meni Boxe« (psalam 51.); »Od straxe jutargne tya do nochi«/»Od straxe jutarnye tia do nochi« (psalam 130.).

Usporede li se navedeni Kanižličevići psalmi sa psalmima njegova prethodnika, nemoguće je oteti se dojmu da Kanižličevići prepjevi izgledaju kao dotjerana i uređena varijanta Mecićevih prepjeva. Ovom konstatacijom ne želi se izričito tvrditi kako je Kanižlić čitao **Cvitak pokornih**. To je, dakako, i nemoguće. Izravnih potvrda da je Kanižlić poznao Mecićev rad nemamo te bi svaki decidirani iskaz bio pretenciozan. Pa ipak, navedena mogućnost nije isključena.

Spomenuti Kanižličevići pokornički psalmi nisu, uvjetno rečeno, tražili preveliki autorski angažman. Budući da je njima u **Bogoljubnosti molitvenoj** namijenjena isključivo uloga molitve (što je, uostalom, kao i kod Šimuna Mecića, izravno naznačeno toposom »Slava Otcu, i Sinu, i Duhu Svetomu: Kako biashe u pocsetak, i sada, i vazda i uvike vikah. Amen.«²⁵) onda ih je trebalo što korektnije prevesti.

Kanižlić, »pjesnik u isusovačkom habitu«, nije, međutim, ostao samo na ovom tipu prepjevavanja. Njegove su se pjesničke mogućnosti ipak prelijevale preko uobičajenih pragmatičkih vjersko-prosvjetiteljskih i moralno-didaktičnih potreba.

U trećem dijelu **Male i svakomu potrebne bogoslovice** (str. 187-258.) zastupljene su bogoljubne pjesme »Kojese u Nedilyu, i Svetkovine, a osobito u vrime S. Poslanya obicsaju pivati«. Segment je ovaj u cijelosti ispunjen duhovnim pjesmama. Zanimljivo je, međutim, da je najveći dio njih (osim nekoliko iznimaka: »PISMA. Od Pokajanja«, str. 201-202., »PISMA Uzdisanje Dusche pokorne k-Isusu«, str. 202-203., »PISMA U kojoj Mladichi Isusa, a Divojke Mariu na izminu, i zajedno fale«, str. 215-217., »PISMA. Za svako vrime; a osobito, kad Procesion k-Gospji dogye«, str. 220-221., »PISMA Od Svetoga Aloisje«, str. 236-238., »PISMA Druga Opchjena«, str. 240-242.) tako aranžiran u prostoru da vizualno podsjeća na prozu. Tek čitanjem otkriva se da je zapravo riječ o stihovima linearno ulančenim, a ne strofički poslaganim. Stihovani reci su srokovani, a granice su naznačene zvjezdicama.

Jedna od tako udešenih pjesama jest i 51. psalam (str. 251-253.), što autor nije posebno naznačio. Kanižlić ga je pretočio u 23 osmeračka (4+4) katrena (aabb). Svaka strofa započinje uzvikom »Miserere!«, a zatvara se molbom »Pomillujnas, i oprost Boxe Otcese milosti!«. Kanižličeva obrada uglavnom slijedi biblijske retke. Ponegdje, međutim, on ubacuje svoj tekst (strofe 8. i 9.), a ponegdje tako temeljito prerađuje izvornik da je vrlo teško prepoznati polazište (strofe 17. i 20.).

Za razliku od psalma u **Bogoljubnosti molitvenoj**, ovdje su Kanižličeve težnje prerasle razinu pragmatične primjenljivosti i zašle u područje artificijelnosti. Signalizira to ponajviše osmerački katren, te vrlo, vrlo slobodno parafraziranje starozavjetnoga teksta. Njegov je prepjev, doduše, namijenjen govorenju za vrijeme procesije, ali je čak i za tu prigodu autor preinačio biblijski psalam do te mjere da se on odvojio od svoje matice i uklopio se u onu skupinu lirskih tekstova s duhovnom tematikom koji nose Kanižličev originalni pečat.

Parafraza 51. psalma svoju estetičnost neće zasnivati na baroknom ornatusu, kao što je to slučaj s nekim drugim Kanižličevim pjesmama. Znak da je on ovdje htio iskazati i nešto više jest u prvom redu metar, rima, ritam. Osim toga, činjenica da je jedan biblijski segment poslužio kao osnova na kojoj će se izgraditi potpuno nova konstrukcija, uvelike svjedoči o Kanižličevom poetskom habitusu. Prosti čitatelji nisu, naravno, morali prepoznati psalam u ovoj pjesmi. Iz njihove perspektive važnije je bilo postojanje molitve koja tematizira čovjekovu pokoru. Kanižlić

je, tako, mogao (kao što je to učinio u **Bogoljubnosti molitvenoj**) psalam naprosto prevesti ili ga, što je bilo još jednostavnije i što je on često činio sa svojim tekstovima, gotova prenijeti u svoju novu knjigu. Pa ipak, on to nije učinio, nego je iznova i potpuno drukčije pristupio prepjevavanju. Odabire on teži put: od starozavjetne pjesme preuzima osnovnu misao pokajanja, a svaki psalamski redak mijenja i podvrgava metričkoj shemi tako da u konačnici od izvorišta ostaju tek naznake.

Pa iako je ovdje riječ o molitveniku (spojenom s katekizmom) u njemu se, ipak, nalazi svjesno estetizirani prepjev. Naoko bi se moglo učiniti da bi takav prepjev mogao biti prezahtjevan za recipijente. Čini se, međutim, da je Kanižlić pazio da njegova želja za poetskim mijenjanjem ne oteža razumijevanje. Tri su tome pokazatelja. **Prvo**, blok u kojemu je prepjev okuplja bogoljubne pjesme, a ne uobičajene molitve. Riječ je, dakle, o izvanrednim prilikama u kojima bi se te pjesme trebale izgovarati. **Drugo**, Kanižlić pomalo »vara« svojega čitatelja kada mu podastire tekst koji ima izgled proze, a zapravo je metrički ustrojen. **Treće**, prepjev računa na, uvjetno rečeno, kolektivnu izvedbu: početak i kraj očigledno je trebao izgovarati puk, dok je »sredinu« izgovarao svećenik.

I Bogoljubnost molitvena i Mala i svakomu potribna bogoslovica napisane su iz istoga razloga: ponuditi pobožnu čovjeku repertoar tekstova koji se trebaju moliti u različitim prigodama. U prvoj knjizi psalmi su prepjevani biblijskim versetom, u drugoj je 51. psalam parafraziran i stihovan. U **Bogoljubnost** umetnuti su Kanižličevi prepjevi, posebice u odnosu na Mecićeve, stiliziraniji i dotjeraniji, no oni još uvijek eksplicitno ne otkrivaju prave autorove poetske mogućnosti. Prepjev, pak, iz **Male i svakomu potribne bogoslovice** već puno nedvosmislenije i izravnije posvjedočuje da Kanižlić posjeduje mnogo veće literarne mogućnosti.

Da je tomu tako i da je Kanižlić pjesnik čije su kvalitete nadišle cjelokupnu slavonsku produkciju 18. stoljeća, definitivno je potvrdila **Sveta Rožalija**.²⁶ U kontekstu razmišljanja o psalmima ova nas poema zanima tek u jednom svom segmentu. Riječ je o četiri umetnute pjesme koje su stihičko-strofički drukčije organizirane u odnosu na dvostruko rimovanu dvanaesteračku cjelinu spjeva. Jedna od četiriju pjesama (posljednja) jest verzificiran 42. psalam, tužbalica o čežnji za Bogom. Ovaj je psalam Kanižliću poslužio tek kao polazište za jedno izrazito slobodno parafraziranje. Pred sobom, ponovno, imamo originalni pjesmotvor u kojemu je estetička funkcija nadrasla religiozno-didaktičku. Vidi se to već i po tome što je Kanižlić, da bi postigao literarni efekt, posegnuo, isto kao i u pret-

hodnom primjeru, za osmeračkim (4+4) katrenom (njih sedam) jednostavne parne rime (aabb). Uspoređivanje suvremenoga prepjeva s onim u **Svetoj Rožaliji** pokazuje kako je autor uzeo tek manji dio biblijske građe, temeljito je preradio i uobličio u pjesmu potpuno neovisnu i tek intertekstualnim signalima (bilješka prije samih stihova: »Psal. 41.«, reci koji se smisaono podudaraju s biblijskim psalamskim recima) povezanu sa starozavjetnim prototekstom.

Radi usporedbe, navodim suvremeni prepjev i Kanižličevu parafrazu:

»Kao što košuta žudi za izvor-vodom,
tako duša moja čezne, Bože, za tobom.
Žedna mi je duša Boga, Boga živoga
o kada ću doći i lice Božje gledati?
Suze su kruh moj danju i noću,
dok me svednevice pitaju: 'Gdje ti je Bog tvoj?'
Duša moja gine kada se spomenem
kako koračah u mnoštvu
predvođec ih k Domu Božjem
uz radosno klicanje i hvalopojke
u povorci svečanoj.
Što si mi, dušo, klonula
i što jecaš u meni?
U Boga se uzdaj, jer opet ću ga slaviti,
spasenje svoje, Boga svog!

Tuguje duša u meni,
stoga se tebe spominjem
iz zemlje Jordana i Hermona, s brda Misara.
Bezdan doziva bezdan bukom slapova tvojih:
sve vode tvoje i vali preko mene prijeđoše.
Nek mi danju Jahve naklonost udijeli,
a noću pjesmom ću hvalit Boga života svog.
Reći ću Bogu: 'Hridino moja, zašto me zaboravljaš?
Zašto obilazim žalostan, pritisnut dušmanima?'
Kosti mi se lome od poruge neprijatelja
dok me svednevice pitaju: 'Gdje ti je Bog tvoj?'

Što si mi, dušo, klonula
i što jecaš u meni?
U Boga se uzdaj, jer opet ću ga slaviti,
spasenje svoje, Boga svog!«²⁷

*****

»Kao vruch jelin Boxe milli
K-vrutkom vodah xelyan silli,
Dusha moja xeli k-tebi,
Jer pokoja nejma' u sebi.
Dusha xelyom sva gorucha
Xegyia vicsnyeg, i mogucha
Vrutak xivi Boga xiva,
Daga vidi, i uxiva.
Uzami je tilo; shnyime
Kojecheme rastat vrime!
Kad prost iz nye srichan pojdem
I prid lice Boxje dojdem!
Nestadoshe hronit ocsi
Suze, ob dan, i po nochi,
Kano tilo hranom kruha,
Shnyima kripim slabost duha.
Dodiami, i zaglushi
Rics svagdashnya tuxne ushi:
Nikad serdcu mira nie,
Svemu veli: Bog tvoj gdie?
U toj tugi, kad od tvoga
Obechanya millostnoga
Jase smislih; placse' osushi,
I radostse izli' u dushi.
Jer u misto stanya csudna
Pojdem, dusha xelyom trudna
Uternutche xelyni', i vruchi
Svoj u Boxjoj ogany kuchi.«²⁸

Sveta Rožalija nastala je, ipak, iz drukčijih pobuda nego što je to slučaj s Kanižličevim katekizmima i molitvenicima. Estetizirao ju je on svjesno, a da je želio da je se prihvati kao djelo kojemu je literarnost na prvome mjestu potvrđuje dvanaesterac, stih s metametričkim značenjem (tradicija, klasičnost i sl.), te, oslabljena doduše, barokna stiliziranost. U takvom djelu poigravanje s psalmom, njegovo mijenjanje, odabiranje onoga što pjesniku odgovara, moguće je i opravdano. Jer, sada više nije riječ o molitvi u doslovnom smislu te riječi, već o artefaktu, umjetničkom tekstu odvojenom od praktične uporabe.

Strofičko organiziranje građe 42. i 51. psalma signalizira povećanu angažiranost, pa prema tome i spisateljske namjere. Nije, dakle, kreativni napor uložen samo u adekvatno prevođenje starozavjetnog teksta, taj je napor umnožen jer se biblijski materijal trebao pretočiti u parno srokovane stihove strofički ustrojene. Kanižlič je za prepjevavanje 42. i 51. psalma odabrao osmerački katren, stih i strofu u njegovu pjesništvu najfrekventnije. Takav se izbor čini opravdanim jer je, pojednostavnjeno rečeno, olakšavao razglobljivanje biblijskih dvoreda. Temeljni ritam psalama koji se u velikoj mjeri oslanja na postponiranje posvojne zamjenice u atributivnoj funkciji ovdje je zamijenjen paralelnim rimarijem.

U odnosu na Stari zavjet Kanižlič je učinio velik pomak. On je utjelovio, već spomenute riječi Ignjata Đurđevića, »Druzijem riječi gole, meni bi ugodno Davidovu miso i srce nasljedovati«, čineći tako od svojega prepjeva samosvojnu pjesmu koja sa svojim izvoristom dijeli tek »misao i srce« dok je izvedba apsolutno slobodna.²⁹

To nas dovodi i do sljedećeg pokazatelja Kanižličevih intencija. Polazeći od stabilnog teksta, on preuzima jedan dio psalamske konstrukcije, dio vokabulara, te tužbalički ton. Međutim, određene dijelove ispušta, a umeće svoje. Na taj način gradi pjesmotvor koji se s izvornim psalmom poklapa samo do određene mjere.

Napuštajući verset i zadani slijed psalamskih redaka, koje postupke pronalazimo u **Bogoljubnosti molitvenoj**, Kanižlič daje do znanja kako psalme umetnute u **Malu i svakomu potrebnu bogoslovicu** i **Svetu Rožaliju** treba gledati kao dio njegova originalnog opusa u kojemu je iskazan smisao za estetiziran izričaj, slobodan od pretežnih vjersko-prosvjetiteljskih tendencija 18. stoljeća.

Pa iako se o književnom profilu nekoga spisatelja ne može suditi tek na osnovi dvaju tekstova, ipak 42. i 51. psalam mogu ponuditi prilično jasnu sliku o Antunu Kanižliču. Jer, onaj koji se iskušava tako da zadanu građu radikalno mijenja (pravi

stihovi umjesto verseta, interveniranje u sadržaj, naglašeno artificijelni metrički kontekst u **Svetoj Rožaliji**) u svakom slučaju ne pripada skupini poetski neosjetljivih ili slabo osjetljivih pisaca.

Pjesme »Kao vruć jelin Bože mili« i »Miserere« dodatna su potkrepa osobitu statusu Kanižlićevu u hrvatskom književnopovijesnom studiju, statusu osiguranom literarnom relevancijom jednoga dijela njegova djelovanja.

5.

Psaltir **ANTUNA IVANOŠIĆA** (1748.-1800.) dodatak je njegovu naj-opsežnijem (i najglavnijem) djelu **Svemogući neba i zemlje Stvoritelj**. U četverodijelnoj strukturi (prozni predgovor, versificirani dijelovi Geneze, psalmi, završna pjesma o zemaljskoj prolaznosti) ovoga moraliteta, koji je u cijelosti usmjeren protiv racionalističkog ateističkog učenja (»Otrovni pisac Volter, Rouseavio i ostali mlogi pisci, sadašnjega osobito vrijeme krivi naučitelji, ne bi stanovito suprot istini Svetoga Pisma čemerno pero svoje bili izoštrili, s kojim cile kraljevine skoro otrovaše, da bi bili malo prije rečena prid očima imali.«³⁰), Ivanošić je pokorničkim psalmima dodijelio pretposljednje, zatvaračko, mjesto. Takav je slijed implicitno najavljen već u »Pridgovoru«. Govoreći o grijehu Adama i Eve, autor će temu šire razviti te obrazložiti zašto se njihov grijeh protegnuo na sve potonje čovječanstvo i zašto ga svaki pojedinac mora ispaštati. Budući da smo svi opterećeni praroditeljskim nesmotrenim činom kušanja ploda s drveta spoznaje doba i zla, prijeko je potrebno neprestano moliti oprostjenje.

Sedam pokornih psalama univerzalni su »vapaj u nevolji« pa ih je kao takve iskoristio i Ivanošić kako bi zaokružio cjelinu »grijež-pokora«. On kaže: »Ljudi dragi, koji ste slidili prve roditelje vaše u grihu nesrične, slidite nje, molim vas, u pokori srične, na koju vas za probuditi pokornoga Davida sedam pokornih psaltira prid oči vam stavljam, koje za vašu većju povoljnost u ilirički jezik slično (ist. M.T.) prinešene blaženoj Adama i Eve pokori, zatim vašoj duhovnoj koristi iz srca i ljubazno prikazujem.«³¹

Upoznavši čitatelja s izvorištem njegova grijeha autor će odmah ponuditi i molitvu kojom je moguće ako ne u potpunosti se iskupiti, barem iskazati svoju pokornost prema Bogu.

Psalme je Ivanošić prepjevao »...u običajnim osmercima naših starih prijevoda« (Kombol), a vezao ih je u katrene s rimom aabb. Koliko je na upravo

ovakav izbor stiha, stofe i rimarija utjecao Kanižlić (točnije 42. psalam iz **Svete Rožalije** i 51. iz **Male i svakomu potrebne bogoslovice**) teško je reći. Kako je, međutim, Ivanošić jedini Slavonac u čijem se djelu mogu očitati izravni Kanižličevi utjecaji, moglo bi se, makar i nesigurno, pretpostaviti da u Ivanošićevim psalmima imamo odjek Kanižličeve versifikacijske prakse.

Prema starozavjetnim psalmima autor će zauzeti dvojak stav. S jedne strane on će biti dosljedan u odnosu na psalamske retke, smisao njegovih strofa točno odgovara dvoredima (i troredima) u psalmima. S druge strane, on biblijske konstrukcije prebacuje u vezani, stihovani iskaz, pa ih, prema tome, nužno mijenja, proširuje ili suzuje. Dvored zadanog psalma kod njega je razvijen u jednoj strofi. Ponekad se međutim dogodi da jedan segment bude realiziran u dvije strofe (npr. psalam 38., segment 13. u Bibliji ³² stih 45-52. kod Ivanošića; psalam 51., segment 3, stih 1-10.), ali i da dva segmenta budu kontrahirana u jednu strofu (psalam 51., segment 16. i 17., stihovi 57-60.).

Nije također rijetkost da Antun Ivanošić poneke retke ispusti (psalam 6., segment 11, psalam 129., segment 6. i 7., psalam 143., segment 7./djelomice/ i 8.), te da ponegdje doda svoj originalni tekst (psalam 32., stihovi 25-28., 45-48. u »Psaltiru«, psalam 143, stihovi 29-40.).

Ove se intervencije pažljivu oku pokazuju samo ukoliko paralelno prati starozavjetni tekst i Ivanošićev prepjev. No, ono što se odmah može vidjeti jest to da je autorov angažman odista velik. Treba mnogo mašte i pjesničkog umijeća da bi se biblijski verseti zauzlali u točno određeni broj slogova i prilagodili srokovnoj shemi. Zbog toga je posao koji je obavio Ivanošić jednak poslu svih onih hrvatskih pisaca prethodećih stoljeća koji su psalme versificirali. Ponovno je, dakle, potrebno govoriti o parafraziranju, te o, u neku ruku, originalnom djelu. Jer, iako je moguće pratiti smisaoni slijed biblijskog psalma i Ivanošićeve parafraze, ipak je njegova stihovana varijanta, rekao bih, znatno šira i bogatija. Navodim primjer (psalam 102.):

Biblija

»Putem je istrošio sile moje,
skratio mi dane.

Rekoh: 'Bože moj, nemoj me uzeti u sredini dana mojih!
Kroza sva koljena traju godine tvoje.« ³³

Ivanošić

»U kriposti koji cvateć
progovara tebe moleć:
me kratkoća mojih dana
meni, Bože, bude znana.

I najbolje kada cvate,
mog života cvitak raste,
nemoj mi ga pokositi,
koji navik ćeš živiti.«

(str. 231.)

Primjer vjerno zrcali Ivanošićevu stvaralačku metodu: zadržava se tematska jezgra segmenta, izražena, međutim, posve drukčijim leksičkim konstrukcijama složenim u versifikacijski obrazac. Takav postupak neminovno nosi sa sobom potrebu širenja izvornika u skladu sa zahtjevima metra.

Antun Ivanošić ide u red onih slavonskih osamnaestostoljetnih pisaca čiji je izraz kultiviran i stilski nadilazi veliki dio onodobne produkcije: »U cjelini se taj pisac pokazuje znatno moćnijim i svestranijim stilistom od Krmpotića. Kao prozaik, on je dorastao zahtjevima odnjegovane, retorički frizirane **oratio soluta** kakva karakterizira nabožnu literaturu i crkveno govorništvo njegova vremena. Njegov, na primjer, predgovor **Svemogućem neba i zemlje Stvoritelju** vrvi dokazima nesvakidašnje rječitosti, dugim i zapletenim periodama kao i sintaktičkim latinizmima, pa se također može ubrojiti među one tekstove stare slavonske književnosti pri kojih se čitanju s nostalgijom osvjedočujemo kakve su sve izražajne domete preporodni standardizatori našega književnog jezika zanemarili.«³⁴

Činjenica, međutim, namjene **Svemogućeg neba i zemlje Stvoritelja** (»Nisam ja, kao vidiš, ovu knjižicu pivionice iliti pete učionice uresom odabranih riči navezao i nakitio, nego sam je bolje prostim, k razumu priprostoga također čovika s primirenim govorenjem nju brižno sastavio.«³⁵) uvelike je ograničila Ivanošićevu sklonost ka estetiziranom govorenju.³⁶

Stoga u »Psaltiru« nećemo pronaći komplicirani, barokno obilježen, figuralni izraz. Dikcija je njegova vidljivo pojednostavnjena, prilagođena receptivnim mogućnostima publike. Tek vrlo rijetko Ivanošić poseže za kakvom baroknom frazom:

»Jer projdoše moji dani
kao na vitru dim nestalni«
(psalam 102., str. 229.)

»Dani moji proletiše,
kao se sina ukloniše«.
(psalam 102., str. 230.)

Da mu je odista bilo stalo do dobrog primanja djela, svjedoče i neke izrazito folklorne usporedbe. Nisu one odveć poetske, ali su prilično slikovite, pa je pjesnik vjerojatno računao na to njihovo obilježje koje je moglo pridonijeti široj recepciji. Tako on, recimo, nakon jedne barokne usporedbe odmah donosi drugu, no sada posve drukčiju:

»Jer projdoše moji dani
kao na vitru dim nestalni,
i **kao čvarak moje kosti** (ist. M.T.)
izcvrte su od žalosti.«
(psalam 102., str. 229.)

Drugi je primjer u sličnom registru:

»Usta moja, **jedne slinke** (ist. M.T.)
od žalosti privelike
ne moguća izmoć više
za usne se prilipiše.«
(psalam 102., str. 229.)

Osim tih izdvojenih primjera koji, na sreću, nisu česti, nije moguće pronaći većih zamjerki Ivanošićevu »Saltiru«, u okviru namjera koje si je sam postavio, dakako. Poznavajući ostatak njegova opusa, znajući da je imao estetički cizeliran izričaj, možemo samo slutiti kako bi iste parafraze izgledale da nisu bile suspregnute izvanjski postavljenim ciljevima i zadaćom koju je knjižica **Svemogući neba i zemlje Stvoritelj** trebala ispuniti u vremenu nadiranja prosvjetiteljskih ideja.

Ne treba zaboraviti pripomenuti da su Ivanošićevi psalmi i od njegovih suvremenika bili prepoznati kao vrijednost. Tako, recimo, Antun Turković u svojoj spjev **Život svetoga Eustakie** (Osijek, 1795.) unosi Ivanošićeve obrade 51. (prva

knjiga, str. 290-293.) i 102. psalma (druga knjiga, str. 30-34.) potvrđujući tim svojim činom da su autorove parafraze bile vrlo rano prihvaćene kao pjesme »lipog sloga«.

Osjetili su to, te naknadno potvrdili, i stariji istraživači slavonske baštine. Vodnik, recimo, otvoreno lamentira: »Ove pjesmice u šesticima i u strofama od osam stihova pune su lirske nježnosti i pravoga čuvstva, a dotjeran je i elegantan i njegov prijevod sedam psalama pokornih kralja Davida, što je dodan na kraju knjige pod naslovom 'Psaltir', pa moramo žaliti, što Ivanošić nije pjevao lirske pjesme ma i nabožna sadržaja, ali lirika bila je u slavonskoj književnosti XVIII. vijeka radi općene odgojne tendencije književnoga rada gotovo sasvim zanemarena, pa nije ni Ivanošić mogao, da u tim prilikama upotrijebi i razvije svoj lirski talenat.«³⁷

Tomo je Matić još izravniji: »Od prijevoda pojedinih dielova Svetoga pisma bit će u slavonskoj književnosti ponajljepši Ivanošićev prijevod **Sedam pokornih psaltira Davidovih**, objavljen pri kraju njegova djela **Svemogućí neba i zemlje Stvoritelj** (Zagreb 1788.). Ivanošić je psalme prepjevao u kiticama od četiri osmerca, a u stihovima njegovim nije se zatrla ljepota izvornika.«³⁸

6.

GRGUR PEŠTALIĆ (umro u Baji 1809.), koliko je meni poznato, nije bio interesantan hrvatskim književnim povjesnicima. Odista je malo podataka o tom franjevcu, a i ono što se može pronaći odreda je iz 19., te prve polovice 20. stoljeća.

Spominjat će ga, dakako, Grgur Čevapović³⁹, Ivan Kukuljević Sakcinski⁴⁰, Josip Forko⁴¹, Matija Pavić⁴² i Josip Bösendorfer⁴³.

Peštalić se oknjižio kasno, već na izmaku 18. stoljeća. Njegov je opus nevelik: **Dostojna plemenite Bačke starih uspomena** (Kaloča, 1790.), **Utišenje ožalošćenih u sedam pokorni pisama kralja Davida istomačeno** (Budim, 1797.), **Tentamen publicum ex physica et philosophia morum** (Budim, 1802.), **Positiones philosophicae...publice defensae a religiosis ff. Gregorio Csevapovich et Joanne Nep. Pendl** (Budim, 1805.).

Drugo njegovo djelo, što se uklapa u postavljenu temu, ima posve egzistencijalno uporište. Naznačio ga je Peštalić već u naslovu, a potanje ga je obrazložio u uvodnom dijelu. Navodim ga u cijelosti:

UTISHENJE

OXALOSTJENIH

U SEDAM POKORNI PISAMA

KRALJA DAVIDA

IZTOMACSENO:

U TOLIKO PROMISHLJANJA,

S-NIKIMA OD CSISTE LJUBAVI

BOXJE, I ISKERNJEGA, .

MOLITVAMA ZADERXANO:

I U NACSINU

SEBE OD KUXNE OTROVE PRIUZDERXATI

S L O X E N O

O D

GERGURA PESHTALICHA,

S. FRANCISHKA SERAFINSKOG' REDOVNIKA,

DERXAVE S. IVANA KAPISTRANA.

S-dopushtenjem Stareshinah.

UTISHTENO U BUDIMU

SLOVIMA KRALJEVSKE MUDROSKUPSHTINE

PESHTANSKE.

G O D I N E 1 7 9 7 .

»BOGOLJUBNI SHTIOCSE!

Pravose govori, da neznamo, shtonam dan, shtoli noch moxe doneti, a kamoli nestalnah vrimenah. -Ovo nishtanemanje cilo znamo, da moramo umriti, alli kada? gdi? i kako? to namje nepoznano. -Zaludu, indi, mi nami ovdi dugo xivljenje obechajemo, kad jedanput moramo umriti, i samo ovo nas jedino moxe razveseliti, shto posli kripostnog' xivljenja, moxemose naravno nadati dobromu podarenju. -Alli i ovo makarbi koliko bilo, nigda ovdi nashu xelju nemoxe nasititi, valja dakle dase ta naravna xelja mora izpuniti u samomu Stvoritelju onda samo, kadnam ukaxe u nebu svoju slavu. Alli, kakogod ni jednu skupu stvar, brez goleme brige, truda, i usterpljenja nije moguče dostignuti; tako i slavu Boxju, brez sveudiljne brige, truda, i usterpljenja nije moguče zadobiti. Takvaboje u nami nika naravna slabost, da vazda skoro vishe na zlo, nego na dobro teximo, i zato nas nasha puttenah nagnutjah tako priobrate, i tako jako razum nash zaslipe, dase visheputa i naravnih, i Boxji zapovidih zaboravimo, i tako verlo lasno u grih upademo. Kad pak u sebe povrativshise nashe ruxno zabludenje, i pogerdu griha razumimo; nepristance niko grizodushje dotle u nami chutimo, dogodse opet Bogu, kogasmo uvridili obratimo, i milost njegovu, kojusmo josh na svetomu kerstenju primili, zadobiemo. Izgled imamo u Kralju Davidu. -Ovi ugledavshi jedanput spridvorja svoga mladicu Betsabeu u Perivoju kupatise; udiljse upali, i na tolikoga neurednah tila nagnutjah navedoshe, damu nebi dosta shto priljubodinstvo s- Betsabeom ucsini, nego josh tako otajno kod svoga vojvode Joaba opravi, dase pravedni Uria, mux Betsabee, u podstupu grada na najpogibelnie misto postavi, i ondi pogibe. -Priljubodinstvo dakle, i ubojstvo biau ona dva velika griha, radi koji Bogje Davida razlicsito pedipsao navlastito po Absalonu sinu njegovomu, i po Akitofelu njegovom' pervomu Vichniku, koi razumivshi oskvernjenje svoje Unuke Betsabee, Absalonu uskocsi, puk pobuni, i Kralja Davida iz Jeruzolima protira. -Sva ova poznavshi David od Boga na sebe pravedno poslana, okrenise na pokoru, i u svojima pokornima pismama, miloserdje Boxje, kakono svoje jedino utocsistje, pocse traxiti. Po redu, indi, ovi sedam pokorni pisama, i jasam ovo sedam promishljanja sloxio, prigodu uzamshi u ono vrime, kadnoje nemila kuga, na niki misti po Kraini, a navlastito po Srimu Godine 1795. u Miscu Serpnju, Kolovozu, Rujnu, Listopadu, Studenom, i Prosinu morila: opet Godine 1796. u Miscu Sicsnju, Veljacsu, i Oxujku, alli mallo tishje morila, i kako vele oko csetir hiljade, sedam stotinah, i pet glavah pomorila. U to doba, i jasam smojom Redovnicskom bratjom u Manastiru Vukovarskomu dana osmoga, Maseca

Listopada, Godine 1795/6 za cili sedam Miseci, i csetir dana prtvoren bio: u koje vrime shtasam priterpio, oni najbolje moxe prociniti, koije po sebi tuxni i nevoljni zatvor kuxni, kushao. Ovdizam ja gledao, gdino od nashega naroda nikoliko hiljadah dushah tako xalostno cvilishе, i u sebi venushe, da ni od kud sebi neznadoshe traxiti pomochi. -I zatosam odma od ove pomochi pocseo misliti. -Ovoje bio oni osobiti dar Providjenja Boxjega, po komuse ja toliko u sercu ganu, dase i za moje, i za drugih mlogih pokornih i oxalostjenih dushah tilesno, i duhovno utishenje, ova pisati, i u csetir poglavja razdiliti usudi. -Primi dakle, bogoljubni Shtiocse! ovi moj mallani trud, iz kogachesh bistro razumiti, kakose moxesh od svake dushe i tila kuxne otrove priuzderxati, samo ako pravo razumish, shtoche rechi Bog, shto svit, shto csovik, i kojaje poslidnja sverha svakoga csovika? -Zdrav budi, i Boga bojse.

Pisa u Manastiru Vukovarskomu Dana 26. Miseca Prosinca, Godine 1795.

Sluga pokorni F. Gergur Peshtalich Rheda S. Francishka Serafinskoga Misnik.«

Ne samo da je cijela knjiga izrasla iz vrlo realne situacije nego je ona u cijelosti njoj i podređena. Potvrđuje to osobito IV. poglavlje (**Od pocsetka kuge, i razplodenja, nje zlamenjah, zapovidih u kuxnima misti potributih, i nacsinu sebe od kuxne otrove priuzderxati, koga navlastito sluxitelji sveti Sakramenata moraju derxati**, str. 237-246.) koje je gotovo mala medicinska rasprava o uzrocima i simptomima kuge, te zaštititi od ove opake bolesti.

Prva dva poglavlja Peštalićeve knjige u cijelosti su vezana uz psalme. U prvome su (str. 1-42.) ove starozavjetne pjesme prepjevane te opširno protumačene. Svako se tumačenje otvara kratkim sažetkom iza kojega dolazi pojašnjenje koje uglavnom slijedi osnovni psalam. Drugo poglavlje čine **Promishljanja sverhu sedam pokorni pisama** (str. 43-155.). Autor će ovdje progovoriti o pitanjima zemaljske pokore: »Zashto Bog grishnike na ovomu svitu pedipsaje?«, »Od potribe; nacsina; i stalnosti kriposti pokore«, »Od izpraznosti Svita; himbenosti njegove; i kratkoche xivota csovicanskoga«, »Od csudnovatoga Miloserdja Boxjega prema grishnikom«, »Od kriposti molitve; vire; i usterpljenja u progonstvu«, »Od nacsina grihe plakati; dobro ispoviditise; i iskernjemu smilovatise«, »Od nepovrachenja na grihe; pouzdanja u Boga; i poslidnje sverhe csovika«.

Okavo koncipirana, knjiga je Grgura Peštalića najcjelovitija i najiscrpnija obrada jednoga dijela biblijskoga Psaltira u Slavoniji 18. stoljeća. Zanimljivo je, inače, spomenuti kako u hrvatskoj tradiciji neće biti odviše primjera psaltira s

tumačenjem. Srednjovjekovna glagoljska liturgijska književnost, recimo, poznaje samo jedan takav primjer: Fraščićeve psaltir iz 1463. godine.⁴⁴

Određena, dakle, konkretnom životnom situacijom Peštalićeva namjera da ponudi unesrećenom puku pisanu utjehu odrazit će se i na način prepjevavanja psalama. I on će, kao i Mecić i Kanižlić u molitvenicima, psalme prepjevati u formi biblijskog verseta. Već na samom početku on precizira svoju metodu: »OD SEDAM POKORNI PISAMA KRALJA DAVIDA PO SLOVU PRINESHENI, I IZTOMACSENI« (ist. M.T.). Njegovi prepjevi, prema tome, u cijelosti slijede starozavjetni tekst. Peštaliću je cilj bio dati prepoznatljive i razumljive pokorničke molitve, a ne samostalna djela koja prezentiraju autorsko umijeće. Stoga on i ne odabire stihičko-strofički aranžman, a tumačenjima i promišljanjima dodatno osigurava pravilno razumijevanje. Peštalić i zasebno ističe molitvoslovni, njemu najvažniji, aspekt psalama kao i učinke koji se njihovim izgovaranjem postižu: »Ove pokorne pisme, nemoxese izrechi, kolikosu koristne onima, od kojise csestje put shtiju, illi molle: buduchi po izgledu njiovoga sloxitelja Davida, veoma na pokoru, i proklinjanje griha probudjuju, Boga na miloserdje prigibaju, i milostivoga csine. Uzrokuju ravnim nacsinom niko sverhunaravno u dushi pokripljenje, kadje csovik u kakvoj tugi i nevolji, u strahu, u progonstvu, u bolesti, i na samerti, navlastito akose tiho, pomnjivo i razgovetno shtiju. Od kud majka Cerkva njima pridaje Litanie sviu svetih, da Pravovirnici, po uzmlloxanju prosiocah, od Boga moga lashnje oproshenje grihah zadobiti, kakonose u molitvi Cerkvenoj na svetkovinu sviu svetih obicsaje moliti: **danam xeljnu tvoga pomilovanja obilnost, radi mlogi prosiocah udilish.** Po Isukerstu Gospodinu nashemu.« (str. 41-42.)

Peštalićevu prepjevu sedam pokorničkih psalama ipak ne nedostaje poetičnosti. Prijenos u hrvatski jezik nije zatomio unutarnju ritmiku i nju dobro osjećamo u **Utišenju**. U velikoj mjeri temelji se ona, kao i u Mecića i Kanažlića, na postponiranoj poziciji punoga oblika posvojne zamjenice (moj, tvoj) koji postupak čini da se tekst doživljava kao gibljiva, ritmizirana cjelina, kao najprisnija molitva (Očenaš, recimo).

Kao što je Kanižlićev 51. i 130. psalam u odnosu na Mecićevo vidno stiliziran, tako su i Peštalićevi psalmi jezično dotjerani. Pa iako se među ovom trojicom autora zamjećuju neke sličnosti (veće između Mecića i Kanižlića - **Cvitak pokornih i Bogoljubnost molitvena**), a što je i razumljivo jer su sva trojica psalmu odredili istu molitvenu funkciju, ipak se kod Grgura Peštalića uočavaju, mali doduše ali ipak, pomaci u prepjevavanju, posebno u odnosu na leksičku razinu.

Čini se da je autorski izbor određen željom za razumljivošću. Evo nekoliko uosporednih primjera:

Šimun Mecić:

»Evobo istinnu obglyubiosi: nestanovita, (ist. M.T.) i skrovita mudrosti tuoye ocsitovaosi meni.« (psalam 51.,str. 15.)

»Oslobodime od karunika Boxe, Boxe od spasenya moga, i uzradovatichesse yezik moy pravdi tuoyoy.« (str. 16.)

»Yere da hoches posvetilische prikazaobiga zaisto: od saxganya znam dase nenaslaguyess.« (str. 16.)

»Neka budu uscih tuoye nastoyeche: na glas molbe moye.« (psalam 130., str. 20.)

»Od straxe yutargne tyia do nochi: uffatche Izrael u Gospodina.« (str. 20.)

Antun Kanižlić:

»Evobo istinusi lyubio: nestanovita, i skrovita mudrosti tvoje ocsitovaosi meni.« (psalam 51., str. 214.)

»Oslobodi me od kervih Boxe, Boxe spasenya moga; i radovaticsesse jezik moj pravdi tvojoj.« (str. 215.)

»Jere dasi hotio posvetilishte prikazaobiga zaisto: u posvetilishtah saxganih nenaslaguyeshse.« (str. 215.)

»Neka budu ushi tvoje nastojecse: na glas molitve moje.« (psalam 130., str. 549.)

»Od straxe jutarnye tia do nochi: nekse uffa Izrael u Gospodina milloserdye: i obilno kod nyega odkuplenye.« (str. 549.)

Grgur Peštalić:

»Evobo istinu milova: neznana i skrovita mudrosti tvoje ocsitova meni.« (psalam 51., str. 6.)

»Oslobodi mene od kervnicstva Boxe, Boxe spasenja moga: i faliche jezik moj pravicu tvoju.« (str. 7.)

»Jere dasi hotio posvetilishte, biobi dao zaisto: xartvama necheshse nasladjivati.« (str. 7.)

»Neka budu ushi tvoje prignute: na glas pomolenja moga.« (psalam 130., str. 10.)

»Od bdjenja jutarnjeg tia do nochi: nekse uffia Israel u Gospodina.« (str. 10.)

Mislim da se i na ovako ograničenu broju primjera može vidjeti kako su Peštalićevi prepjevi pisani lijepim jezikom (grafija je također pojednostavnjena). Žudeći putem psalama pružiti utjehu narodu u kužno vrijeme, želeći mu podastrijeti molitve kojima bi izmolio pokoru, »utišio se«, kako kaže sam Peštalić, on će sedam psalama prepjevati brižno odabiranim riječima, takvima koje su svima bliske i prihvatljive, a opet primjerene uzvišenu tonu psalama.

»Buduchi daje svega zla i nevolje, a navlastito smerti koliko vremeniti, toliko vikovicsnje osobiti uzrok grih; zato akose ovi duhovnim nacsinom po pravoj pokori, kano i Kralj David, svoj grih, neizlicsi; zaisto verlo slabo mogu pomochi likarie tilesne. -Perva, indi, i najvecha pomlja mora biti svakoga csovika, kakoche izgublenu po grihu milost Boxju zadobiti, i opetse Bogu svomu obratiti. -Za ovu sverhu odma kako csujesh moj grishnicse! dase kuga, illi kakva druga bolest njojzi podobna priblixava gledaj shto berxje, da po pravoj pokori ocsistish tvoje dushevno poznanstvo...-Nishtabo nije istinitie, i nishta nije potribitie, kano da u ocsitima nevoljama, a navlastito kadse glavama nashim priblixaje nemili bics kuge, puk spstjanski k nebeskomu Otcu, koi, kadnose pravedno raserdi, miloserdja svoga ksermonitichese, sebe okreni u pravom sercu ganutju.« (str. 247-248.)

Neovisno o činjenici što je Peštalić odabrane psalme prepjevao prije gotovo dvjestotinjak godina i što ih je, kao što je vidljivo iz gornjega paragrafa (opomene!) kojim **Utišenje** završava, visoko funkcionalizirao i usko vezao uz nesretno vrijeme koje je kugu doživljavalo kao božju kaznu, ti su psalmi, uvjeren sam, i danas prihvatljivi zbog svoje jezične decentnosti, jasnoće i svježine izraza, te primjerenog himničkog i molitvoslovnog, poetskog registra u okviru kojega su ostvareni.

7.

S MATIJOM PETROM KATANČIĆEM (1750.-1825.) u hrvatski kulturni prostor, u najširem smislu te riječi, ulazi prvi cjeloviti prijevod Svetoga pisma u šest svezaka. O njegovoj sudbini izvještava Jakošić: »Ilirički prijevod Sv. pisma, što ga je načinio Matija Petar Katančić, uredio je sam ovaj muž (tj. Grgur Čevapović-nap. M.T.) paralelno s latinskim tekstom te ga objasnio Weitenauerovim bilješkama radi lakšeg razumijevanja čitalaca. No Bog je odlučio da taj tisak nije mogao dočekati radi svoje prerane smrti (u 44 godini života, 21. IV. 1892, na

SVETO PISMO

STAROG' ZAKONA,

SIXTA V. P. NAREDBOM

PRIVIDJENO,

I KLEMENTA VIII. PAPE

Vlastjom izdano;

Sada u Jezik

SLAVNO-ILLYRICSKI

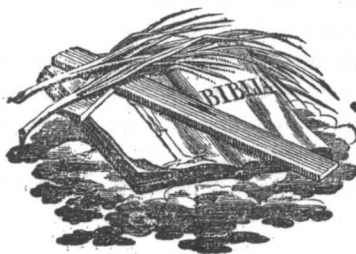
Izgovora Bosanskog' prinesheno;

Tad SS. Otacah i Nauciteljah Tomacsenjem

nakitjeno.

SVEZAK III.

KNJIGE: TOBIE, JUDITHE, ESTHERE, JOBA, PISAMA, PRIRICSJAH, PRIPOVIDAOCA, PJESAN, ZAGSINKAH, MUDROSTI, CERKVENIKA.

Tab 62
117

S' osobitim Protresom, i Povlastju Poglavarah.

U BUDIMU

BLOVIMA I TROSHKOM KRALJEV. MUDROSKUPSHTINE
MACARSKE. 1 8 3 1.

sam dan svojega rođenja). Stoga je Katančićev prijevod sv. Pisma završio tiskanje godinu dana kasnije njegov učenik mnogopošt. Josip Matzek kao provincijal, s korektorom pošt. p. Adalbertom Horvatom, bivšim tajnikom provincije, na najveću utjehu iliričkog naroda.«⁴⁵

Već je Tomo Matić, priređujući za kolekciju »Stari pisci hrvatski« zbirku **Fructus auctumnales**, potvrdio da je Čevapović intervenirao u Katančićevu rukopisu, a kao dokaz poslužili su mu upravo psalmi.⁴⁶ Iz navedenih primjera može se vidjeti da je prvi prireditelj mijenjao prezent u perfekt, te činio neke manje leksičke preinake (npr. uzigraju umjesto raduju). Pa ipak te promjene, čak i ako ih je bilo znatno više no što se to iz pronađena rukopisa može otkriti, nisu bitno izmijenile Katančićev prijevod.

Katančić ide u red onih osamnaestostoljetnih slavonskih spisatelja koji se, zbog obimnosti i raznovrsnosti djela te klasičnog sloja u poetskom opusu, ne mogu mimoići. U tom je kontekstu njegov prijevod Svetoga pisma višestruko zanimljiv: crkvena povijest, biblistika, jezikoslovlje⁴⁷ teorija prevođenja. U okviru rasprave o psalmima pozornost usmjeravam tek na jedan dio Katančićeva Svetoga pisma, na »Liber psalmorum«.⁴⁸ Riječ je o jedinom kompaktnom psaltiru 18. stoljeća u slavonskoj regiji. Kako je Katančić sebi postavio golemu zadaću prijevoda Biblije koje do njega, osim u odlomcima, nije postojalo u integralnom obliku, to je onda i predodredilo način na koji će prevoditi.

Katančićevo Sveto pismo tiskano je dvostupačno: hrvatski i latinski tekst teku usporedo. Takva organizacija olakšava otkrivanje temeljnog problema s kojim se autor susreo prilikom prijenosa (Katančić, inače, sebe naziva »Prinashaoc«, a svoj posao »Prineshenje«) sadržaja iz jednog jezika u drugi.

Popunjavajući veliku prazninu koja je u drugih naroda već bila ispunjena⁴⁹ Katančić i nije mogao raditi drukčije do prevoditi »riječ-po-riječ«. Njegovo uvažavanje latinskog izvornika išlo je do te mjere da je on dosljedno ispoštovao i interpunkciju, tako da se zarezi nalaze na identičnim mjestima i originala i prijevoda.

Taj je Katančićev postupak i razumljiv i opravdan. Budući da je riječ o osnovnom kršćanskom tekstu, savršenoj Knjizi, to je onda najprimjereniji način njezina prijenosa dorječnost. Dodatni je razlog za što većom vjerodostojnošću bio i taj što je autor zamislio realizirati ono što do njega u nas nije postojalo. Zbog svega toga Matija Petar Katančić »ropski« prati latinski tekst te si kao vrhunski imperativ u tom poslu postavlja jedino identičnost: »Shta radi u ovomu bishe misto

Razvidjenju; da nitise veche shta recse niti manje, nego u slovu zakonitom glasi. (ist.M.T.) U svima Slovinskog Naroda Prinashaocim nenajdesh jednog, koibi ovu naredbu u Dillovanju obderxavao: takose Tomacsnici vechma, nego S.Slova Privodnici ukazuju; buduch Privod S. Pisma slovni, od Tomacsenja razliku prima.«⁵⁰

Budući da su psalmi u ovome slučaju sastavni dio Biblije, te da im se ne namjenjuje neka posebna funkcija, Katančić ih razrješava versetom. Kreativna sposobnost koju on u tom poslu pokreće jest isključivo sposobnost iznalaženja adekvatne hrvatske riječi za onu u latinskom jeziku. Činjenica da mu je to uspjelo rječito govori i o bogatstvu hrvatskoga jezika i o autorovoj sposobnosti da u matičnom jeziku pronađe najadekvatniji označitelj čija semantika u potpunosti odgovara određenom označenom.

Koliko je Katančić uznastojao u svojoj nakani poštivanja originala neka potvrdi jedna omanja usporedba. Riječ je o 102. psalmu i onom dijelu u kojemu se pokajnik uspoređuje s različitim pticama, a čime se želi istaknuti i opredmetiti njegova odijeljenost od svijeta.

Šimun Mecić

»Prilicansamse ucinio Pelikanu (ist. M.T.) od samoche: uciniosamse kakono gauran nochni u pribivalisctu svomu. Bdihosam: i uciniosamse kakono vrebac samacs na pokorovu.« (str. 17-18.)

Antun Ivanošić

»Kao pelikan u samoći
zapušten sam brez pomoći,
i kao duplje noćne sove
palače su Davidove.

Kad oda sna probudim se,
onda tužan ositim se,
da kao vrbac samoživac
ja se borim s tugom krivac.« (str. 230.)

Grgur Peštalić

»Slicsanse ucsini Pelikanu samoche: ucsinise kano sova u Zidini.
Bdi, i ucsinise kano Modrokos samochan na krovu.« (str. 8.)

Matija Petar Katančić

7. Prilicsanse ucsinih pe-likanu samoche: ucsinihse kako nochovrana u pokuchju.

8. Bdih, i ucsinihse kako modrokos na krovu. (str. 400.)

Svi su se navedeni autori trudili što odgovornije prepjevati psalme, tražeći u hrvatskom jeziku odgovarajuće lekseme koji će odgovarati duhu originala, ali koji će istodobno biti bliski njihovim čitateljima. Postojala su, međutim, mjesta gdje takvo što nije bilo moguće. Osobno sumnjam da je neobrazovanom slavonskom pobožnom čovjeku 18. stoljeća riječ pelikan bila razumljiva i da je bila sastavni dio njegova vokabulara. Pa ipak, svi su pobrojani autori u svoje prepjeve unijeli baš taj izraz. Moguće je da ni sami autori nisu znali o kojoj je ptičjoj vrsti riječ. Tamo, pak, gdje je latinski termin označavao prepoznatljivu vrstu nije bilo dvojbe. Javljaju se čak i varijacije tipa »gavran-sova« (lat. cornix), no i jedna i druga varijanta vezane su komponentom samoće, a to se primjerom i željelo sugerirati.

Katančić sebi nije dopuštao takve slobode. On prepjevava doslovno, pa tamo gdje je potrebno stvara i kovanicu iako ona u živom govoru vjerojatno nije bila prisutna. »Nochovrana« je karakterističan primjer. Budući da u predlošku stoji riječ »nocticorax« Katančiću nije preostalo drugo do da, u skladu sa svojim prevoditeljskim načelom, osmisli novi naziv.

Zanimljivo je da je riječ »passer« preveo riječju »modrokos«, a ne vrabac kako su to učinili Mecić i Ivanošić. S druge strane, modrokosa već nalazimo u Peštalića. Posve je realno da je ovaj leksem Katančić preuzeo upravo od Peštalića kojega je knjigu **Utišenje ožalošćenih** poznao. U proslavu svojega latinsko-hrvatskoga leksikona **Etymologicon Illyricum** (rukopis, 1818.-1823.) Katančić izrijekom bilježi: »**Pest**. Gregorii Pestalich, poemation de nobili turma praetoriana, et libellus quo Psalmi poenitentiae exponuntur, cum appendice de peste Sirmiensi.«⁵¹

Ovaj mali i naoko nevažan primjer dodatno može potvrditi Katančićevo nastojanje da iz djela svojih predšasnika i suvremenika⁵² pocrpi ono najbolje, te da njihova dostignuća u hrvatskom jeziku iskoristi u svojem, ovdje prevoditeljskom, radu.

Dakle, dosljedno prenošenje iz jednog jezika u drugi, ali tako da bude iskorišteno ono najkvalitetnije što se može naći u matičnom jeziku, k tome potvrđeno u djelima uglednih pisaca i jezikoslovaca. Tu osnovnu nit vodilju Katančić je ispovjedio u uvodnom dijelu: »Shtose nacsina u prineshenju ticse, uredbom blaxenog Jeronima nasheg Domorodca nastojahse sluxit: **U Privodu iz jednog Jezika u drugi, pomnju imaj na Vlastitost, i Csednost**; u ovimbo dvima, kano u dvima Ljubavi zapovidma vaskoliki Zakon i Proroci, zaderxajuse sva prineshenja Naredbe...Istina, dame dugo Izkushanje naucsi, da jezik Latinski s' nashim toliko Priateljstvo ima, dase po ricsi iz jednog u drugo Govorenje prikrenuti moxe mnogo lashnje i ugodnie, nego iz hebreiskog i gercskog: ali obicsaj slovjenja Latinskog drugog, trecheg, i csetvrtog Vika (kad biau SS. Knjige u oni jezik obratjene) imade shto osobitog, shto nash Illyricski Izgovor po slovu ocsitovat nemoxe, osobito u neslovno-inostranim Ricsma; koje nash Jezik ni pojedan nacsin neterpi...**Csednost**, drugo Prineshenja Poglavlje, Zaderxajese u ricsma i govorenju: ricsi glasne, Prigibom urednim, za izrechi stvar slicsne i vlastite; sastanak ricsih u Razgovoru mio i ljubak, dase slova i slovke jednoglasne i tvrde nesudaraju i Ushe trude; shto Latini **Rasudjenje Ushiu** zvati obicsaju.«⁵³

»Idea koja gospodari praksom književnog prevođenja jest sličnost. Prijevod je, naime, tekst kojim se neki drugi tekst reproducira u novom jezičnom mediju. Osim po kvalitetama što ih duguje svom vlastitom jeziku, prijevod u svemu pokušava biti sličan svom inojezičnom predlošku tj. originalu.«⁵⁴

»Liber psalmodum« Matije Petra Katančića gotovo je školnički primjer ovakve definicije prevođenja. Taj je franjevac uznastojao u potpunosti prenijeti latinski tekst postupkom »riječ-za-riječ«. Njegov prepjev, stoga, uglavnom ima isti broj leksičkih jedinica kao i predložak, te »poslušno« slijedi interpunkciju:

6.»Razape ruke moje k' -
tebi: dusha moja kano zem-
lja brez vode tebi.

7. Hitrome uslishaj, Go-
spodine: pomanjka duh moj.
Ne odvrti lice tvoje od mene:
i prilicsan bitichu silazechim'
u jamu.

6. Expandi manus meas
ad te: anima mea sicut ter-
ra sine aqua tibi.

7. Velociter exaudi me,
Domine: defecit spiritus me-
us. Non avertas faciem tu-
am a me: et similis ero de-
scendentibus in lacum.«

(psalam 143., str. 469.)

Premda je Katančić do u tančine slijedio latinski tekst nemoguće je ustvrditi kako je njegov prijevod krut, neelastičan. Naprotiv! Davidovi psalmi u njegovu dorječnom prepjevu nisu uskraćeni unutarnjega ritma i specifične eufoničnosti. Zamjena leksičkih jedinica jednoga sustava jedinicama drugoga ovdje se tako pokazala potpuno bezbolnim procesom u kojemu original nije izgubio ni malo od svoje poetičnosti.

Katančić, pjesnik, arheolog, prevoditelj, leksikograf, pokazao je sve bogatstvo hrvatskoga jezika koji može iskazati i najsitnije nijanse. Tako on, recimo, pravi razliku između »generationem« (porodaj) i »gens« (narod) (Peštalić i jedno i drugo prevodi kao narod), između »oratio« (molba) i »precatio« (prošnja) (za Peštalića je i jedno i drugo molitva, molba), a o distingviranju leksema »Deus« (Bog) i »Domine« (Gospodin), čvrsto ukorijenjenom u slavonskoj vjerskoj knjizi, nije potrebno ni govoriti.

Sličnih bi se primjera u svih šest svezaka Svetoga pisma moglo još pronaći. No i ovih nekoliko, čini mi se, dostatno je za pokazati kako je Katančić bio odista vrstan leksikograf (dva rječnika!), zabavljen izražajnim mogućnostima hrvatskoga jezika koje je znao i konkretno primijeniti u svojem prevoditeljskom radu.⁵⁵ Taj aspekt Katančićeve osobnosti dobro posvjedočuje i, kako se moglo vidjeti, »Liber psalorum«.

8.

Relativno osamostaljena vremenska jedinica kakva je slavonsko 18. stoljeće ostavila nam je razmjerno velik broj djela u kojima je za psalme odvojen određeni, veći ili manji svejedno, prostor. Pojava je to simptomatična kako za jedan specifičan žanr, tako i za vrijeme u kojemu se psalme prepjevala i za autore koji su psalme prepjevali.

Učestalo usmjeravanje spisateljske pozornosti ovome tipu religiozne lirike u prvom je redu potvrda da su psalmi pjesme odista izvanvremenskog i univerzalnog značenja, pjesme u kojima se može prepoznati čovjek bilo kojeg doba i bilo kojeg prostora. I prije tisuću i prije petsto i prije sto godina, kao i danas, uostalom, čovjek je jednako doživljavo progonstvo, gubitak položaja na kolu od fortune, jednako je plakao, žalovao i molio. Upravo je govorenje o nepromjenljivim primarnim ljudskim emocijama i egzistencijalnim stanjima, te ufanje u Boga koji po svojoj milosti luči dobro od zla i, kao vječna utjeha, nagrađuje krepost a kažnjava grijeh, učinilo da psalmi prežive tisućljeća. »Psalmi su besmrtna poezija u kojoj milijuni

nalaze nešto što životu daje smisao i što sjedinjuje vjernike četiriju velikih regija, katolike, protestante, pravoslavne i Židove. To su sjajni himni klanjanja, pouzdanja i vapaja koji kroz 3000 godina nadahnjuju javne molitve i privatna razmišljanja ljudskog roda. Uistinu, Knjiga psalama je najdraža poezija svijeta. U psaltiru nalaze milijuni poruku koja osmišljava njihov život. Pjevaju se i mole kod osnovnih obreda ljudske egzistencije: kod krsta, potvrde, kod obreda religiozne doraslosti kod Hebreja ('bar micvah'- u 13. g.), kod ženidbe, pogreba...Nema čovjeka koji ne bi znao napamet koji taj redak.«⁵⁶

Slavonski su se autori svojim prepjevima priključili onome nizu hrvatskih nepoznatih i poznatih spisatelja što su radom na prepjevavanju pojedinih psalama ili pak cijeloga psaltira potvrđivali da su ove biblijske pjesme neprolazne i po ljepoti i po misaonosti.

Doba u kojemu se i zasebne knjige posvećuju psalmima doba je koje zbog nekoga razloga traži utjehu. Potreba, posebice duhovnog, okrilja osobito je izražena u oskudnim vremenima u kojima čovjek ne može pronaći utišenje u svijetu koji ga okružuje. Da bi mogao podnijeti zemaljske nedaće on se sklanja u nedokučive i razumu nepojmljive božanske prostore.

Slavonsko 18. stoljeće stoljeće je postturske zaostalosti, umiranja hrvatskih graničara na svojim ratištima, kao i na ratištima diljem Europe, a sve za tuđu krunu, stoljeće u kojemu je i kuga uzela svoj danak.

Peštalić vjerno bilježi svu dramatičnost svojega vremena:

»O Boxe moj! jedalisi i sada na nas strashna ona vrimenah doveo? jurve vidim pravice tvoje, vidim prut na nas s-nebesah pruxit, s-kojim ti nas radi uzmloxanja opacsinah nashi pravedno udarash, i kad samo mene jednoga promislím, na neharmonosti mojoj sverhu toliki dobrocsinstvah, vaskoliki strepim i grozimse...Ljudi govore, da nejma strashnie na svitu pedipse od *glada, vojske, i kuge*. Xestina, susha, potop, gradd, vitrovi, grommovi, i skupocha, kojasma sva jurve kushali donesoshe glad: neskladnost prvi Poglavicah, ucsini vojsku; i vech shta nismo najposli docsekali? strashnu &c. i nemilu kugu. Ah Boxe moj! ti koi svakoga nutarnjah izgledash, ti sam vidish, kakomi kostih strepu, mravime prolaze, koxami jexi, i isti na glavi vlasi strishemi, kolikogodse puta spomenem, kojasam vlastitima ocsima samo u Vukovaru gledao. Cerkva za Cerkvom, kucha za kuchom, sokak za sokakom sve redom zatvorase; izvan varosha kuchiceh poplechujuse, zemuniceh kopajuse, mlostvah u nje tirajuse; mertva tilesah na koli vukuse; kucheh i obitil najskuplja palise, varosh od varoshi kruto pripricsujese, s-okopom i s-ternjem

visoko gradise, najdulje vrime pod straxom derxise. Shto vishe? vech akobimi tverdje od mramora bilo serce, nisamse mogao innacsje od suzah ustegnuti, kadsam gledao, kako csovik od csovika, rod od roda, otac od sina, Mater od k-cheri, brat od sestre, zarucsnik od zarucsnice, priatelj od priatelja, drug od druga na daleko bixi, i uklanjase: kako i na ocsiti sokaci, i u kuchama, i prid uzdignutima po varoshi Propelih, i prid zatvorenilima navlastito cerkveni vratih, obadviu Cerkvah vircnici klecsu, uzdishu, placsu, ocsi k-nebu dixu, a rukeh sad razkriljuju, sad opet razkriljene pleshtuchi sklapau. Nechu ostalu mlogiuh potribu spominjati. Potribu brashna, potribu smoka, potribu dervah, potribu piljexa, i vech toliku potribu, da nije njiovo Cesarsko-Kraljevsko Velicsanstvo Francesko II. sverhu nevoljnih smilujuchise samo u malo potribi odolio, moxebit dabi vishe od glada, nego od kuge poumiralo. Tadami pokorni David ukazase vapiuch: zaisto *Ovoje prominjenje desnice Boxje. (a)* O Srimu! o Vukovaru! jedalitie ovo tvoje nigda nenadano na dillah podarenje? gditije sada ona tvoja dika i razkoshje starih Rimljanah? gdje sada ona tvoja veseli Pribivaocah radost, i veselje? bash kano kadse udarcem od dobrog pastira ovce razspu, takosuse mlogi od tebe koje razsuli, koje razbigli. A shto ova sva zlamenuju o Boxe! nego ocsito pokazanje pravedno ponukujuche desnice tvoje, da ova gledechi, i dobrovoljno podnashajuchi josh ovdi za griheh moje tebi shtogod ne platim.« (str. 51-54.)

Ovaj opis prilika, pisan s velikom količinom emocija, u cijelosti pojašnjava razloge koji su doveli do učestalog prepjevavanja psalama.

Tamo gdje se pripadnici isusovačkog i franjevačkog crkvenog reda osobito brinu u prvom redu o vjerskom odgoju, tamo gdje se kršćanski svjetonazor učvršćuje konkretnim misionarenjem među pukom kao i zavidnom količinom religiozne literature različitog žanrovskog podrijetla, tamo gdje se ratuje i pogiba za interese inozemne krune (o čemu svjedoči zaseban korpus versificiranih ratnih kronika i prigodnih govora), tamo gdje kuga desetkuje stanovništvo, gdje se glad, rat i bolest doživljavaju kao nebeski bič, upravo se tamo stvara pokornička atmosfera gdje su ruke sklopljene na molitvu, a oči usmjerene okomici, a ne horizontali.

Sve je to vrlo sažeto izrekao Peštalić u deset dvostruko rimovanih dvanaesterakih stihova stavljenih na sam početak **Utišenja**:

»Kad ono kod puka, nashega naroda,
 I josh kod unukah, doshastog poroda:
 Illi kod slideche, u kasnie vrime
 Kuge pomoreche, strashno dojde brime:

Kad strah, i uffanje csovika obuzmu,
Nezgode svakdanje uzmlaxno priuzmu:
Kad svit iznenada sve u csudo metne,
Zlo svako nadvlada, i nesriche shtetne:
Tadse ova moxe knjixica proshitati,
Ah ucsini Boxe! svim k-tebi dospiti.«

Nije stoga slučajno što su se između 150 psalama odabirali upravo oni pokornički. Jer, ondje gdje se život tumači kao božja kazna traži se iskupljenje, a sedam je Davidovih pokajničkih pjesama najprimjereniji oblik molitvenog obraćanja Bogu.

Kao što se već i moglo razabrati, način na koji su psalmi prepjevavani podosta govori i o autoru koji se toga posla poduhvatio.

Na temelju svega izloženoga vidljivo je da se slavonski autori, kada je riječ o pristupu psalmima, dijele u dvije skupine. **Prvu** čine oni autori što su ove biblijske pjesme htjeli u prvom redu što korektnije prevesti (što veća sličnost s originalom) jer im preinačivanje, parafraziranje, naglašeno vidljiv udio u biblijskoj građi nije bio primarni cilj.

Ovu skupinu čine **Šimun Mecić, Grgur Peštalčić i Matija Petar Katančić**. Oni su psalme doživljavali samo kao funkcionalne molitve koje su primatelji trebali razumjeti i moliti kako bi stekli uvjete za oprost grijeha.

Razlike u prepjevavanju u pisaca ove skupine uobičajene su i inače se javljaju prilikom prijenosa teksta s jednog jezika u drugi. Prepjevi su njihovi tako manjeviše doslovni (vrhunac je Katančić i njegova transparentna dorječnost). Za njih je karakterističan biblijski verset, neka vrst stihovnog međuprostora.

Drugu skupinu popunjavaju spisatelji kojima starozavjetni tekst služi samo kao inspiracija i poticaj, dok je konačni proizvod, može se reći, zasebna artificijelna tvorevina.

Na ovaj su način postupila dva Antuna: **Kanižlić i Ivanošić**. Da ovdje psalmi nisu shvaćeni samo kao gotove molitve govori i versifikacijsko ruho. Pa iako je u ovom slučaju riječ o činu, kako konstatira Zoran Kravar, »nëekonomičnom i gotovo nenaravnom«⁵⁷ ipak stihovanje je psalama za ove autore estetski čin. Premećući starozavjetne retke u vezani govor Kanižlić i Ivanošić jasno signaliziraju osobne pjesničke mogućnosti, svoje intencije (ne samo korisnost nego i ljepota) i svoje ambicije (ne tek svećenik i vjerski prosvjetitelj nego i pjesnik).

Prepjevi psalama petorice slavonskih autora zanimljiva su književnopovijesna pojava, proučavanjem koje se može dobiti potpunija slika i o slavonskom 18. stoljeću i o piscima koji su svojim djelovanjem to stoljeće nesumnjivo obilježili.

PRILOZI

PSALAM 51.

ŠIMUN MECIĆ

Pisma 50.

SMiluisse meni Boxe: po uelikomu millosardyu tuomu. I po mno-
stvu pomilovagni tuoy: pomarsi zlo-
chu moyu. Yos odvise operi mene
od nepraude moye: i od griha moga
ocisti mene. Yer ya zlochu moyu
poznayem: i grih moy protiva meni
ye vazda. Tebbi samomu sagrichih,
i zlo prid tobom ucini: dasse oprav-
dass kada budess suditi. Evobo
u nepravednosti zacet yesam, i u gri-
sih zaceh mene matter moya. Evo-
bo istinnu obglyubiosi: nestanovita,
i skrovitta mudrosti tuoye ocsito-
vaosi meni. Poskropitiches me-
ne Isopom, i ocistichuse, opraches
mene i svarhu sniga obilitichuse. Cu-
vegnyu momu datichess radost, i ve-
selye: i obradovatichese kosti poni-
xene. Odvrati obraz tuoyo(!) od griha
moy:i sve zloche moye pomarsi. Sard-
cse cisto stvori u meni Boxe: i duh pra-
vy ponoui u iznutargni moy. Ne
odvarzi mene od obraza tuoga: i
duha svetoga tuoga neodnesi od me-
ne. Povrati meni vesselye spassenya
tuoga; I duhom poglavitim potuar-
di mene. Ucitichu nepravedne
putte tuoye, i nemilli k' tebihese

obratiti. Oslobodime od karunika
Boxe, Boxe od spassenya moga, i
uzradovaticese yezik moy pravdi
tuoyoy. Gospodine usne moje o-
tvoritichess: i usta moya navistich-
e falu tuoyu. Yere da hoches posveti-
liche prikazaobioga zaisto: od sax-
ganya znam dase nenaslaguyess.
Posvetilische Bogu duuh xalostan:
sardese s'krusceno, i ponixeno Bo-
xe nechess pogarditti. Dobrostivo
ucsini Gospodine, u dobroy vogli
tuoyoy Syonu: dase Sagrade X(!)ido-
ui Jerusolimovi. Tadaches Primiti
posuetilische pravednosti, prikazan-
ya, i saxgania: tadache postaviti
suarhu ottara tuoga yunciche.
Slava Oczu i Sinu, i Duhu, &c.

(CVITAK POKORNIH ALITI KNISXICE SEDAM PISMI POKORNI, 1726.,
str.15-17.)

ANTUN KANIŽLIĆ

Pisma Pokorna Davida Kralya

Smillujse meni Boxe: po velikomu millo-
serdgyu tvomu.

I po mnoxtvu pomillovanyah tvojih:
pomersi nepravdu moju.

Vishje operi mene od nepravde moje:
i od griha moga ocsisti mene.

Jere nepravdu moju ja poznajem: i
grih moj protiva meni jest vazda.

Tebisam samomu sagrishio, i zlosam
prid tobom ucsinio: dase opravdash u go-
vorenjih tvojih, i pridobiesh, kada uzsu-
dish

Evobo u nepravdah zacset jesam: i u
grisih zacselo je mene mati moja.

Evobo istinusi lyubio: nestanovita, i
skrovita mudrosti tvoje ocsitovaosi meni.

Poshkropish mene ixopom, i ocsistim
se: opratichesh mene, i sverhu sniga
obilicsuse.

Csuvenyu momu daticsesh radost, i
radovaticseso kosti ponixene.

Odvрати obraz tvoj od grihah mojih:
i sve nepravde moje pomersi.

Serce csisto stvori u meni Boxe: i
duh upravni ponovi u nutarnyih mojih.

Neodbaci mene iz prid lica tvoga: i
Duha Svetoga tvoga nedigni od mene.

Povrati meni veselye spasenya tvoga:
i duhom poglavitim pokripi mene.

Nepravedne ucsiticsu putove tvoje: i
opaki k' tebcisese obratiti.

Oslobodi me od kervih Boxe, Boxe
spasenya moga; i radovaticse jezik moj
pravdi tvojoj.

Gospodine ustnicze moje otvoricseh:
i usta moja navisticseju falu tvoju.

Jere dasi hotio posvetilishte prikazao-
biga zaisto: u posvetilishtah saxganih ne-
naslaguyeshse.

Posvetilishte Bogu duh xalostan: ser-
dce skrusheno, i ponixeno, Boxe! ne-
chesh pogerditi.

Millostivo ucsini Gospodine u dobroj
volyi tvojoj Sionu: dase sazidaju zidovi
Jeruzolimski.

Tadacsesh primiti posvetilishte prav-
de, prikazanya, i posvetilishta saxgana ta-
dacse postaviti sverhu otara tvoga teoce.

Slava Otcu, i Sinu, i Duhu Svetomu:
Kako biashe u pocsetak, i sada, i vaz-
da i uvike vikah. Amen.

(BOGOLYUBNOST MOLITVENA, 1766., str. 214-215.)

PISMA U vrime Procesiona od Pokore obicsajna.

1. *Miserere! pomillujnas! Boxe na nasc tuxni glas!* pomillujnas uzdiscuche, i s-Davidom vapiuche: Pomillujnas sve po tvomu, milosergyu velikomu. *Pomillujnas, i oprosti Boxe Otcse milosti!*

2. *Miserere.* I po mnosectvu smillovanya, mnosectvo nascih pomanykanyah, Sve ne pravde, i krivine, Ti pomersi Gospodine. *Pomillujnas.*

3. *Miserere.* Josc nas griscne vechma peri; od nepravde sve operi: I od grihah josc ocsisti; da budemo sa svim csi-sti. *Pomillujnas.*

4. *Miserere.* Poznajemo grihe nasce; o kakonas oni strasce; Jer pridnami sve stojechi, osvagyaju nas korechi. *Pomillujnas.*

5. *Miserere.* Jao nami! jer samoga, uvidismo tebe Boga; Ocsi tvoje pogerdismo: jer prid tobom zlo csinismo. *Pomillujnas.*

6. *Miserere.* Alli prosti! nek poznaje, obechanye svaki tvoje; Damu prasctasc, tkose kaje, pravo za sve grihe svoje. *Pomillujnas.*

7. *Miserere.* Ah nagnutoj ti slabosti nascoj na grih, Boxe prosti! Oslabinas grih, i smacse, kadnas u nyem Mati zacsce. *Pomillujnas.*

8. *Miserere.* Evo istinu spovidamo! sami sebe osvagyamo; Vechma mi od opakosti griscni, nego od slabosti. *Pomillujnas.*

9. *Miserere*. Ah zlochaje uzrok pravi grihah, jerbo nam objavi, Ti potajna, i neznana; grihah zlocha namje znana. *Pomillujnas*.

10. *Miserere*. Sipantomchesc posckropiti nas pokorne, i umiti Ondachemo biti csisti, i billji neg snig isti. *Pomillujnas*.

11. *Miserere*. Dajnam csut glas od dosti; dasu grisi nama prosti Da i Tuxno od pokore, radovatse tilo more. *Pomillujnas*.

12. *Miserere*. I od nasce sve grihote, Boxe tvoje rad dobrote Ti odverni sve-to lice, i pomersi sve krivice. *Pomillujnas*.

13. *Miserere*. Serdce u nas csisto stvori, po skruscenyu, i pokori; Ponovinas i Duh pravi, u sviuhnas serdce stavi. *Pomill*.

14. *Miserere*. Ah! nemojnas od svetoga, odbaciti lica tvoga: Da nas ravna tvoj Duh sveti, nemoj od nas nyeg uzeti. *Pomillujnas*.

15. *Miserere*. Po daru(i!)nam oprosctenya, vrati radost od spasenya; s-Duhom tvoje moguchnosti, objacsinas u milosti. *Pomillujnas*.

16. *Miserere*. Ucsichemo, da put slidi griscnik tvojih zapovidih, I svakako nastojati, dase ktebi on obrati. *Pomillujnas*.

17. *Miserere*. Boxe nasceg od spasenya! od tilesnih poxelyenyah, Sacsuvajnas, i upasti nedaj u grih nam proscasti. *Pomill*.

18. *Miserere*. Proslavitche svi kolici Pravde tvoje sud jezici; Da pokorne ona prima; milloserye sverh nas ima. *Pomill*.

19. *Miserere*. Tichesc usne nasce otvorit, i ufatche progovorit; Falu tvoju navistujuch, milost tvoju razglasujuch. *Pomillujnas*.

20. *Miserere*. Kakochemo dar tvoj plaitit? s-kojimchemo Boxe vratit? Josc Posvetilisctem tebi, mi ubozi svi posebi. *Pomillujnas*.

21. *Miserere*. Evo tebi Ponixena, serdca nasca, i skruscena: Nepogardi scto dajemo; jer dat viscje nemoremo. *Pomil*.

22. *Miserere*. A da joscti ugodimo, i zadosta ucsinimo Primi misto nasceg dara, Tvoga Sinka sverh otara. *Pomillujnas*.

23. *Miserere*. Boxe Troj jedini, dika tebi, od nas pokornikah, Tebi slava, i posctenye; nami grihah oproscenye. *Pomillujnas*.

(MALA I SVAKOMU POTRIBNA BOGOSLOVICA, ⁵1773., str. 251-253.)

ANTUN IVANOŠIĆ

Psalt. 50., u redu 4.

Grišniku se smiluj meni,
Bog moj dobri i ljubljeni,
milosrđa pokraj tvoga
neizmirno velikoga!

I nuz mloštvo smilovanja
mloštvo mojih pomanjkanja
ti pomrsi i oprosti
tvojoj svetoj po milosti.

Od nepravde većma moje
nek me peru ruke tvoje,
da od grija mog nečistog
učiniš me sasvim čistog.

Jer nepravdu nut poznajem,
skrušeno se za nju kajem,
i grihota sa mnomo moja
ne pristaje biti boja.

Samom tebi sagrišivši
i prid tobom zlo činivši,
naslanjam se na rič tvoju,
da ćeš proshit zloću moju.

Jer Adamov grih me smače,
kad me u njem mati začē
i grišeć mi ona ista
u utorbī dala mista.

Buduć pako da istine
ljubioc si, Gospodine,
tvoje zato od mudrine
kazao si mi tajne čine.

Sipantom ćeš poškropiti
gadna mene i umiti,
i biliji neg snig isti
znam da onda hoću biti.

Daj mi čut glas od radosti,
da su grisi moji prosti,
da i tužno od pokore
radovat se tilo more.

Dakle moje od krivice
ti odvrni sveto lice
i pomrsi, Gospodine,
sve nepravde i krivine.

Za stan momu srcu čisto
stvari, dragi Bože, misto,
s pravim duhom me ponovi,
da postanem čovik novi.

I od lica mene tvoga
ne odbaci skrušenoga:
da me ravna tvoj Duh Sveti,
nemoj mi ga oduzeti.

Mog spasenja daj mi želje
dostignuti i veselje,
i nek Duh tvoj poglaviti
dostoji me objačiti.

Učiti ću, da put slidi
grišnik tvojih zapovidi,
i svakako nastojati,
da se k tebi on obrati.

Ne daj mi se oskvrniti,
s krvnim grihom zacrniti,

i onda ja slavit hoću
pravde tvoje velikoću.

Jer da bi ti aldov bio
srдца moga drag i mio,
dao bi ti ga brez inada,
a krv ti se ne dopada.

Buduć za posvetilište
Bog skrušenu dušu išće,
ne će zato skrušenoga
odbaciti srdca moga.

Dobrovoljni Gospodine,
nek Sionu milost sine,
i ponizno tebe molim,
da doziđeš Jerozolim.

Primiti ćeš onda prvi
aldov pravde, dara krvi,
i teoce misto dara
stavit ćemo svrh oltara.

(SVEMOGUĆI NEBA I ZEMLJE STVORITELJ, 1788., Stari pisci hrvatski, knjiga XXVI, Zagreb, 1940., str.228-229.)

GRGUR PEŠTALIĆ

PISMA CSETVERTA

Smilujse meni Boxe, po velikomu miloserdju tvomu.

I po mloshtvu smilovanjah tvoji: pomersi opacsinu moju.

I josh vishe operime od opacsine moje: i od griha moga ocsistime.

Jere opacsinu moju ja poznajem: i grih moj suprot meni vazdaje.

Tebi samom sagrishi, i zlo prid tobom ucisni: dase istinit ukaxesh u govorenji tvoji, i dobies kadse sudish.

Evobo u opacsinama zacsetsam: i u grisi zacselaje mene matti moja.

Evobo istinu milova: neznana i skrovita mudrosti tvoje ocsitova meni.

Poshkropitichesh mene sipantom, i ocsistichuse: opratichesh mene, i sverhu sniga obilitichuse.

Csuvenju momu datichesh radost i veselje: i uzradovatichese kosti ponixene.

Odvrti lice tvoje od grihah moji: i sve opacsine moje pomersi.

Serce csisto stvori u meni Boxe: i duh pravedan ponovi u nutarnji moji.

Neodverzime od lica tvoga: i duh sveti
tvoj neodnesi od mene.

Vrati meni veselje spasonoshja tvoga: i du-
hom poglavitim potverdi mene.

Ucsitichu opake putove tvoje: i nemilih
k-tebichese obratiti.

Oslobodi mene od kervnicstva Boxe, Boxe
spasjenja moga: i faliche jezik moj pravicu tvoju.

Gospodine usn(!)a moja otvorichesh: i usta
moja navistiche falu tvoju.

Jere dasi hotio posvetilishte, biobi dao zai-
sto: xartvama necheshse nasladjivati.

Posvetilishte Bogu duh oxalostjen: serce
skrusheno i ponixeno Boxe nechesh pogerditi.

Milostivo ucsini Gospodine u dobrovoljnosti
tvojoj Sionu: dase sagrađe zidovi Jeruzolima.

Tadachesh primati posvetilishte pravice, pri-
kazanjah i xartveh: tadache sverhu Oltara tvo-
ga umetati teliche.

Slava Otcu &c.

TOMACSENJE PISME CSETVERTE

David ovdí pokazuje različite uzroke, skojima nastoi Boga na miloserdje prignuti, i na oproštenje svoga griha: Opravdanje grishnika, i opravdanja najvisha tvorenja pripisuje: za zafalnost obechaje posvetilishite fale ucsiniti posli svoga opravdanja.

Ja nevoljni k-tebi studencu miloserdja uticsem: dakle meni o Boxe moj! smilujse.

Ovu milost, ne na moja zasluxenja, nego na tvoje jedino miloserdje naslonjen, prosim.

Kakogod obicsajesh punom rukom dobrocsinstvo na sve izlivati, i sve miloserdja tvoga virovima obveseliti, i ocsistiti, tako i moju najodmetnitieg' grishnika najsmradniu rannu otari.

Opet, i opet svetim mene tvoje milosti studencom operi s-priljubodinstvom Betsabee oskvernjenog, i kervjom Urie poshkropljenog. Od ovih mene opacsinah gnoja, i sukervice ocsisti.

Njiovubo texinu pripoznajem, i smrad chutim: i kakono paklenez Pommamniceh, i Serdeh, danjom i nochom u dushi mojoj verzuse, i pritemise.

Da prid ljudma opacsinu moju zu(!)taim, s-novmju opacsinom nadopuni: alli tebi poznano biashe, shtosam dillovao, i kakvusam prid ocsima tvojima opacsinu pocsinjivao, i shnjom zakone tvoje pristupivao, i tebe jednoga sudca, Osvetitelja, i Gospodina uvridjivao. Shto ja prosto ocsitujem, dase istiniti i pravedan ukaxesh u govorenji tvoji, kojasi meni po Nathanu Proroku ocsitovao, mene od priljubodinstva i ubojstva osvadjajuchi, i pokoru prid ocsi mechuchi: i da svi moji dvorani, i ostalih znadu, dasi ti najpravednii, kadame uzsudish, i dostojno na odsudjenja misto pridadesh.

Nekte nishtanemanje gane slabost moja:
U istocsnombo grihu zacset jesam, od koga zao-
stalaje iskra, koja lasno u plamen bukne. U
istoj mattere utrobi, i u prvom zacsecha csasu
pervorodnu onu machu privukosam.

Nekte ganu ugovori tvoji, i obechanja,
skojimasi oproshtenje skrushenim serca.
Ti kruto pravicu derxish, i nju ljubish. Nekte
ganu toliki darovi meni udiliti, a navlastito to-
lika ocsitovanja, skojimasi meni mudrosti tvoje
naredbe i otajstva drugima nepoznana otvorio:
nemoj tolike tvoje darove pravednim grommom
poraziti.

Buduchi na priliku gubavca gnojnom mene
grihah sukervicom oskvernjavitog vidim, ti Go-
spodine, kakono sipantom, to jest, Isopom,
milostjom tvojom, i sina tvoga pricinjenom kervju
dushu moju poshkropi, i udilj ocsistichuse od
svakoga gada, i prid tvojim ocsima, i An-
gjeoskim bilii od sniga ukazatichuse.

Oproshtenje moji grihah meni navisti, da
iz ovoga csuvenja pamet moja proslavise u ra-
dostju. Od onud izlazeche veselje oslabljenog
od tuge tila, najnutarnie sredine prohodiche.

Kada opacsine od dushe moje izmetnesh,
iste iz uspomene tvoje otari, dati vishe nepa-
daju na pamet za osvetu. Iz knjige tvoje, u
kojoj popisane ljudih opacsine zaderxajesh, ne-
pravde moje pomersi, dati u ocsi tvoje xalostnim
pogledom vishe neupiraju.

Serce moje tolikima zlocsinstvama ukaljano
odbaci, i novo, i brez svake mache u meni
stvori: i kogasi davno meni negrishnomu Duha
svetoga ulivao, koibi svaka dilla moja na spa-
senja luku upravljao, ponovi u volji mojoj, da
ukrive i zaodne stramputice bixim.

Tako ocsistjenomu stalnost u kriposti podari, niti mene iz broja slugah tvoji izmetni, i povrachenoga jedanput Duha svetoga tvoga u dushi mojoj zaderxi.

Veselje, skoimse davno obradova, dachesh mene spasiti, povrati, dame ova Kasapnica izopacsite moje svisti vishe ne mucsi.

I ovo spasenja sigurno veselje neodmakni, nego duhom tvojim moguchim i Kraljevskim, mene vlastitim teretom na dno sunovratjucheg pokripi, i nishecheg, stalnom tvojom milostjom potverdi.

Duhom pravim, svetim, i poglavitim potverdjen, opakeh naucsitichu miloserdje tvoje, skojom primash one, koji se k-tebi obratjaju, i pravicu, skojom karash one, koji u svojima grisi odverdnuti, okorujuse.

O Gospodine Boxe! o komu jednomu spasenje moje visi, oslobodi mene od krivice pravedne kervi, kojusam nepravedno prolio, koja no kakono vojnik oruxan i ljutit dushi mojoj priterkuje, i zasluxenom pokorom pritimise. Tada jezik moja na fale tvoje razvezan, snajvechim pameti uzigranjem popivatiche pravicu tvoju, s-kojom spomenuvshise obechanjah tvoji, ktebi tercsechega primiosi.

Serce opacsinama pripripcseno, i bolestju pritisnuto nemoxe ni progovoriti: alli ti Gospodine usta moja otvoritichesh povrativshi veselje, i ulivshi milost. Tada jezik moj fale tvoje pripovidatiches, shtosime od toliki, i toliki pogibili oslobodio.

Posvetilishte fale tebichu prikazati, buduch znam datie najdraxie. Zashtobo dasi xivinah, i bikovah posvetilishte xelio, biobi zaisto gotov prikazati: alli znam, dase xartvama toliko nenasladjujesh, koliko prikazanom zafalnostju.

Onoboje izverstno, i brez svake mane, i za oproshenje grihah snaxno posvetilishte, xelja s-pravim i prostim pekajanjem serce skrshujuch. Ovim posvetilishtem takose tishish, da na s-pravim skrshenjem smerveno, i s-poniznostju prosterto serce nigda nemarzish, vechga udilj obilnom milostju popunivash.

Ne samo sverhu mene tvoje pomilovanja prosim, nego mlogo vishe sverhu Jeruzolima tvo- mu proslavljenju varoshi prie svih ostalih posvetjenoj: na ovu radi opacsinah moji zacsetu sercsbu utishi, nju po tvojoj blagostivosti darovima pripuni, da i od neprijateljski csetah, i bojniczkog uzbunjenja prosta, zidove svoje uzdignuti i nakititi moxe.

Kadno sebe Zidovima suprot nemilim, i inostranskim narodu uslobodjenu, i sigurnu ochuti, tadache u tiho mira vrime imati kad kripotno dillovati, darove i xartve csiste tebi prikazivati. Tadache brez brige Gradjani oltare tvoje s-najzafalniima svetbama pripunivati.

Slava Otcu &c.

(UTISHENJE OXALOSTJENIH U SEDAM POKORNI PISAMA KRALJA DAVIDA, 1797., str. 6-7; str. 25-29.)

MATIJA PETAR KATANČIĆ

Pisma L.

Moli oproshtenje griah.

1. Na sverhu, pisma Davida.

2. Kad dojde k'njemu Nathan Prorok, kada ulize k' Betzabei

3. Smilujse meni, Boxe, polak velikog' miloserdja tvog'. I polak mnoxtva smilovanjah tvoih pomersi nepravdu moju.

4. Vechma operime od krivice moje: i od griha moga ocsistime.

5. Buduch da nepravednost moju ja poznam: i grih moj suprot menie vazda.

6. Tebi samom' sagrishih i zlo pri tebi ucsinih: dase opravdash u govorenjim' tvoim', i savladash, kadse sudish.

7. Evobosam u nepravednostim' zacset: i u grisim' zacseme mati moja.

1. In finem, psalmus David.

2. Cum venit ad eum Nathan Propheta, quando intravit ad Bethsabee. 2. Reg. 12. 1. et sqq.

3. Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

4. Amplius lava me ab iniquitate mea: et a peccato meo munda me.

5. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: et peccatum meum contra me est semper.

6. Tibi soli peccavi, et malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas, cum judicaris. Rom. 3. 4,

7. Ecce enim in iniquitatebus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea.

8. Etobosi istinu obljudio:
nestanovita i potajna mu-
drosti tvoje objaviosimi.

9. Poshkropitcheshme iso-
pom, i ocisitchuse: opraticheshme, i sverhu snigachu obilitse.

10. Csujenjuchesh momu
dati radost i veselje: i uzi-
gratche kosti ponixene.

11. Odvrati lice tvoje od
grihah moih: i sve krivice
moje pomersi.

12. Serdce csisto stvori u
meni Boxe: i duha pravog'
ponovi u nutarnjima moim'.

13. Ne odbacime od lica
tvoga: i duha svetog' tvog' ne
odnesi od mene.

14. Vratimi veselje spaso-
notja tvoga: i duhom pogla-
vitim utverdime.

8. Ecce enim veritatem di-
lexisti: incerta et occulta
sapientiae tuae manifestasti
mihi.

9. Asperges me hyssopo,
et mundabor: lavabis me,
et super nivem dealbabor.

10. Auditui meo dabis gau-
dium et laetitiam: et exul-
tabunt ossa humiliata.

11. Averte faciem tuam
a peccatis meis: et omnes
iniquitates meas dele.

12. Cor mundum crea in
me Deus: et spiritum re-
ctum innova in visceribus
meis

13. Ne projicias me a fa-
cie tua: et spiritum san-
ctum tuum ne auferas a me.

14. Redde mihi laetitiam
salutaris tui: et spiritu prin-
cipali confirma me.

15. Ucsitchu krive pute
tvoje, i neboljubni k'te-
bichese obratit'.

16. Oslobodime od kervih
Boxe, Boxe spasenja moga,
i uzigratche jezik moj pra-
vicu tvoju.

17. Gospodine, usn(!)achesh
moja otvorit': i ustache mo-
aj(!) navistjivat' falu tvoju.

18. Buduch' dasi hotio
bio, posvetilishte daobi bio
zaisto: xartvamse nasladji-
vati nechesh.

19. Posvetilishte Bogu duh
obmoren: serdce skrusheno,
i ponixeno Boxe pohulit ne-
chesh.

20. Dobrostvo ucsini Go-
spodine u dobroj volji tvojoj
Siona: dase sgrade zidovi
Jerusalema.

21. Tadachesh primit' po-
svetilishte pravde, prikaza-
nja, i xartve: tadache po-
stavit' sverhu oltara tvog
teoce.

15. Docebo iniquos vias
tuas, et impii ad te con-
vertentur.

16. Libera me de sangui-
nibus Deus, Deus salutis
meae, et exultabit lingua
mea justitiam tuam.

17. Domine, labia mea
aperies: et os meum annun-
tiabit laudem tuam.

18. Quoniam si voluisses,
sacrificium dedissem uti-
que: holocaustis non dele-
ctaberis.

19. Sacrificium Deo spiri-
tus contribulatus: cor con-
tritum, et humilitatum De-
us non despicias.

20. Benigne fac Domine
in bona voluntate tua Sion:
ut aedificentur muri Jerusa-
lem.

21. Tunc acceptabis sacri-
fium justitiae, oblationes,
et holocausta: tunc impo-
nent super altare tuum vi-
tulos.

(SVETO PISMO STAROG' ZAKONA, svezak III, 1831., str. 315-316.)

BILJEŠKE

¹ Spomenuti je tek »autorske« psaltire: Nikola Dimitrović, **Sedam salam pokornieh kralja Davida** (Mleci, 1549.); Šime Budinić, **Pokorni i mnozi ini psalmi Davidovi** (Rim, 1582.); Ivan Gundulić, **Piesni pokorne kralja Davida** (Rim, 1621.); Bartol Kašić, **Psaltir ili prievod 50 pjesamah Davidovih** (Rim, 1634.); Stijepo Đurđević, **Sedam piesnih Davidovih** (Padova, 1686.); Baro Bettera, **Ćutjenja bogoljubna varhu sedam piesnij od pokore Davidove** (Mleci, 1702.); Andrija Vitaljić, **Istomačenje piesnih Davidovih** (Mleci, 1703.); Ignjat Đurđević, **Saltijer slovinski** (Mleci, 1724.).

² »Nastojanje oko poučavanja u vjeri, kako smo već vidjeli, dovodilo je sve jače do spoznaje, da u narodu valja povesti borbu proti nepismenosti, a tim nastojanjem, da narod nauči i zavoli knjigu, krčili su se već u prvom početku putevi prosvjetli uobće. Vjerski karakter hrvatske književnosti u Slavoniji u prvim decenijima osamnaestoga vieka poslije izгона Turaka bio je naravna posljedica osobitih prilika u zemlji: obrazovanih domaćih svjetovnjaka gotovo nije ni bilo, a redovnički i svjetovni kler u prvom je redu teško osjećao, što je narod za turske vlade jako bio zaostao, a vrlo često i zastranio u vjerskom životu.« Tomo Matić, **Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda**. HAZU, Zagreb, 1945, str. 43.

³ Jože Pogačnik, **Kulturološki i književni konteksti hrvatske književnosti u Slavoniji XVIII. vijeka**. U: Jugoslavističke teme. Privlačica, Vinkovci, 1990, str. 185-186.

⁴ **Novi časoslov. Temeljni dokumenti**. Zagreb, 1972, str. 47.

⁵ Ovu je odrednicu u našoj znanosti aktualizirao Zoran Kravar posebice u studiji **Barok kao potonulo kulturno dobro**. U: Nakon godine MDC. Dubrovnik, 1993, str. 161-191.

⁶ Knezovićev je religiozni spjev izdao Tomo Matić 1968. godine. Vidjeti njegov rad **Motiv Geneveve u starijoj hrvatskoj književnosti**. GRAĐA ZA POVIJEST KNJIŽEVNOSTI HRVATSKE, knjiga 29, str. 41-101.

⁷ Iz konteksta već opsežne literature napisane na ovu temu izdavam: Dragutin Prohaska, **Ignjat Đorđić i Antun Kanižlić. Studija o baroku u našoj književnosti**. RAD, 178, 1909. Pavao Pavličić, **Neke zajedničke crte baroknih p l a č e v a**. U: Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti. Čakavski sabor, Split, 1979. Dunja Fališevac, **Hrvatska epika u doba baroka**. U: Hrvatski književni barok. Zavod za znanost o književnosti, Zagreb, 1991, str. 171-173.

⁸ Vidi Biografske i bibliografske bilješke u Matićevoj knjizi **Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda**, op. cit., str. 143-169.

⁹ Dobar je primjer Kanižličeva **Mala i svakomu potrebna bogoslovica** ponovljena čak u pet izdanja!

¹⁰ **CVITAK POKORNIH/Aliti Knisxice/SEDAM PISMI/POKORNI/S' Officiom S. Krixa, B.Di-/vicze Marie, Od Martvy, Du-/ha Svetoga, s'Puutom S. Krixa, i s'/drugima mlogim bogogliubnim Mo-/litvam, kako i s'naukom Karstian-/skim, nakichegnie./Po/Oczu M.P. Fra. Simunu/Mecichiu Pripouidaocsu, i Stio-/csu od Suede Bogoslouice Generalo-/mu, Slavne Prouincie Bossanske./Reda male Bratye svetoga Serafin-/skoga Patriarke Franceska, izna-/giene u Jezik Illyricski,/i sloxene./Godista**

od kupliegna nassega./M. D. CC. XXVI/ CUM LICENTIA SUPERIORUM/ Tlacsene u Budimu, kod Juanna Sabastiana/Landerera Stampaturi.

¹¹ MALA/I SVAKOMU POTRIBNA/BOGOSLOVICA./TO JEST/NAUK KRSTJANSKI/U tri Skule razdilyen./S-obicsajnama Mollityvami./i Pismami./Za dicu, koja igyu u Skulu od Nauka/Kerstjanskoga./PRITISKANYE PETO/PRITISKANA U TERNAVI, 1773.

¹² Primjerak ove knjige, koliko mi je poznato, posjeduje Knjižnica obitelji Brlić. Na žalost, cjelokupni je fond izmješten tako da nisam uspio dobiti željeni primjerak. Zbog toga je ovaj rad nepotpun i očekuje svoj appendix.

¹³ UTISHENJE/OXALOSTJENIH/U SEDAM POKORNI PISAMA/KRALJA DAVIDA./IZ TOMACSENO:/U TOLIKO PROMISHLJANJA./S-NIKIMA OD CSISTE LJUBAVI/BOXJE, I ISKERNJEGA./MOLITVAMA ZADERXANO:/I U NACSINU/SEBE OD KUXNE OTROVE PRIUZDERXATI/SLOXENO/OD/GERGURA PESHTALICHA./S.FRANCISHA SERAFINSKOG' REDOVNIKA./DERXAVE S.IVANA KAPISTRANA./S-dopushtenjem Stareshinah./UTISHTENO U BUDIMU/SLOVIMA KRALJEVSKE MUDROSKUPSHTINE/PESHTANSKE./GODINE 1797.

¹⁴ SVETO PISMO/STAROG' ZAKONA./SIXTA V. P. NAREDBOM/PRIVIDJENO./I KLEMENTA VIII. PAPE/Vlastjom izdano;/Sada u Jezik/SLAVNO-ILLYRICSKI/Izgovora Bosanskog' prinesheno;/Tad SS. Otacah i Nauciteljah Tomacsenjem/nakitjeno./SVEZAK III./KNJIGE: TOBIE, JUDITHE, ESTHERE, JOBA, PISA-/MAH, PRIRICSJAH, PRIPOVIDAOCA, PJESAN ZA-/CSINKAH, MUDROSTI, CERKVENIKA./S'osobitim Protresom, i Povlastju Poglavarah./U BUDIMU/SLOVIMA I TROSHKOM KRALJEV. MUDROSKUPSHTINE/ MACXARSKE. 1831.

¹⁵ Kukuljević bilježi samo naslov. Mjesto i godina tiskanja su mu nepoznati. O čemu je riječ, vrlo je teško prosuditi. Nije, s jedne strane, neuobičajena pojava da su stari tiskari tiskali knjige »sine anno et loco«. S druge pak strane, sva su poznata Pavićeva djela tiskana ili u Budimu ili u Pešti i svima je poznata datacija pa se može postaviti pitanje kako se kod dvije knjige (»Psaltir« i »Knjige sv. Pisma poroda i izhoda«), koje bilježi Kukuljević, a ne zna ih Matić, dogodilo da izostane važan bibliografski podatak. Da sve postane još kompliciranije čini općenita nepouzdanost Kukuljevićeva rada: on skraćuje i mijenja naslove, istu knjigu bilježi po nekoliko puta, ali s različitim autorima, izostavlja godine, ne navodi uvijek format i sl. Pa iako pretpostavljamo da Kukuljević nije »izmišljao« knjige, ipak nije moguće u cijelosti prihvatiti podatke koje on donosi.

Inače, »Psaltir iliti pisme Davidove« upisan je pod brojem 1403. Vidjeti **Bibliografija hrvatska. Dio prvi. Tiskane knjige**. Troškom društva za jugoslavensku povjestnicu i starine. U Zagrebu, Brzotiskom Dragutina Albrechta. 1860. str. 121.

¹⁶ **Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda**, op. cit., str. 158.

¹⁷ O njemu vidi u **Scriptores interamniae** Josipa Jakošića. Prijevod Stjepana Sršana, REVIJA, Osijek, 1,1988, str. 66-67.

¹⁸ Treba ipak naznačiti da je Đurđevićev **Saltijer** dogotovljen već 1719. godine.

¹⁹ »Psalmi nisu čitanja, niti su molbenice, sastavljene slobodnim govorom, nego su pohvalni hvalospjevi. Predma se nekada izvode kao čitanja, ipak oni se po svojoj književnoj vrsti s pravom u hebrejskom jeziku nazivaju 'tehillum', to jest hvalospjevi, a u grčkom jeziku 'psalmoi', to jest pjesme što se izvode uza zvuk psaltira. Doista, svi su psalmi nekako glazbene naravi, što im određuje odgovarajući način izvođenja. Zato, sve ako se psalam recitira i bez pjevanja, čak i onda kada ga pojedinac sam i u tišini prebire, treba voditi računa o glazbenoj naravi psalama: psalam, doduše, pruža tekst našem razumu, ali još više teži da potakne srce i onih koji psaliraju i koji slušaju, pa čak i onih koji 'uz psaltir i citaru' sviraju.« **Novi časoslov**, op. cit., str. 46.

²⁰ »Kalvin reče: 'Nema pokreta duše koji ne bi u psalmima, kao u svom ogledalu, našao svoj izraz. Sve žalosti, nevolje, strahove, sumnje, nade, trpljenja, smetenosti, eksplozije...sve što burka srca ljudi, sve je to savršenim realizmom izraženo u Psalmima.'« Nikola Hohnjec, **Izabrani psalmi**. Đakovo, 1994, str. 12.

²¹ O takvoj uporabi zamjenica instruktivno je pisao Emil Benveniste u raspravama **Priroda zamenica** (str. 192-197.) i **O subjektivnosti u govoru** (str. 198-205.). U: Problemi opšte lingvistike. Nolit, Beograd, 1975.

²² Baroknim se ornatsum Kanižličeve duhovne lirike u novije vrijeme pozabavio Zoran Kravar u studiji **Barok u slavonskoj književnosti**. U: Nakon godine MDC, op. cit., str. 134-144. U toj je studiji Kravar visoko ocijenio tzv. »Pjesme iz molitvenika«: »S koliko se opravdanosti Kanižličeva liturgijska lirika može nazvati baroknom, najlakše se zamjećuje kad je usporedimo s funkcionalno srodnom lirikom iz kajkavskih sedamnaesto- i osamnaestostoljetnih vjerskih kanconijera, recimo s lirikom iz zbornika **Cithara octochorda**. Barok kajkavske crkvene pjesme obično je sveden na malobrojne formule u kojima stereotipi vjerskoga pogleda na život (prezir prema zemaljskome, **memento mori**) srastaju s određenim baroknim figurama, ponajviše s antitezama i enumeracijama, u čvrste klišeje. Takvim formulama, od kojih nije slobodna ni dubrovačko-dalmatinska religiozna pjesma, vrvi, doduše, i Kanižličeva lirika. Ali čak pri ponavljanju općepoznatog i istrošenoga pokazuje Kanižlić, varirajući ritam nagomilanih riječi i fraza ili oživljavajući konvencionalnu tužbu o prolaznosti i taštini zemaljskih stvari nepredviđenom izmjenom rečeničnih intonacija, svoj osjećaj za formalne vrednote pjesničkog jezika.« str. 139.

²³ **Pjesme Antuna Kanižlića, Antuna Ivanošića i Matije Petra Katančića**, knjiga XXVI, JAZU, Zagreb, 1940, str. 2-40.

²⁴ O Kanižličivu jeziku pisao je Josip Vončina: **Jezik Antuna Kanižlića**. RAD, 368, 1975, str. 5-172. Raspravu Vončina zaključuje sljedećim riječima: »Važnije od svega, dakle, jest to da je Kanižlić u jeziku svojih djela sintetizirao najbolje tradicije hrvatskoga knjiž. jezika od Kašića do Della Belle i Belostenca, da se svjesno upustio u potragu za jezičnom normom, da je u jeziku otkrivao stilističke mogućnosti - a u svemu je tome i njegova golema, upravo epohalna važnost.« str. 172.

²⁵ »Na početku je svakog psalma pretpjev,...a na koncu cijelog psalma neka se po običaju završi sa **Slava Ocu** i **Kako bijaše**. Ovaj **Slava Ocu** je zgodan završetak, predajom preporučan, što molitvi Starog zavjeta daje hvalospjevni, kristološki i trojstveni smisao.« **Novi časoslov**, op. cit., str. 51.

²⁶ Kanižlić je složena pjesnička osobnost. S jedne strane on je nesumnjivi nasljedovatelj najistaknutijih nositelja južne komponente baroka (i stilski, ali i u odnosu na stihičko-strofičku raznovrsnost), s druge, pak, strane pazio je da mu pjesmotvori ne budu »opterećeni« na oba plana. Dobro ovu pojavu konstatira Zoran Kravar: »Da je Kanižlić poznao određena djela dubrovačko-dalmatinske književnosti već se više puta ustvrdilo i dokazalo. Doduše, do danas se taj utjecaj spominjao prije u vezi sa **Svetom Rožalijom** negoli kad je riječ o **Pjesmama iz molitvenika**. Ali i u Kanižličjevoj lirici, koja je po mišljenju većine književnih historičara vremenski prethodi **Rožaliji**, ima jasnih tragova južnohrvatskih utjecaja. Dapače, tu su oni i zamjetljiviji. Jer, u **Svetoj Rožaliji** neki se književni postupci koje je Kanižlić prihvatio ne bez dubrovačko-dalmatinskih poticaja, prije svega postupci barokne ornamentacije, primjenjuju štedljivije. Zapravo su **Pjesme iz molitvenika** kulminacija Kanižličjeva baroka. Utoliko su otvorenije i utjecajima s juga.« **Barok u slavonskoj književnosti**, op. cit., str. 137.

Inače, kušao je Kanižlić različite stihove (dvanaesterci, jedanaesterci, deseterci, deveterci, osmerci, sedmerci, peterci, četverci) i različite strofe (tercine, katreni, sestine, seste rime, oktave). Pa ipak, osmerac i katren najčešći su u njegovu opusu.

Dogodilo se, tako, u Antuna Kanižličića sljedeće: pjesme rasute po molitvenicima barokno su bogatije, ali pisane popularnijim metričkim uzorkom. »Sveta Rožalija« ima složeniji metar, no barokni ornatus je znatno ublažen.

²⁷ **Biblija. Stari i novi zavjet**. Kršćanska sadašnjost, Marulićev trg 14, Zagreb, 1993, str. 501.

²⁸ **SVETA/ ROXALIA/PANORMITANSKA DIVICA/NAKICHENA, I IZPIVANA/PO/ANTUNU KANISLICHU/POXEXANINU/JU Becsu,/Pritiskana s' od Ghelena slovih/1780**. Pretisak. Privlačica, Vinkovci, 1990, str. 98.

²⁹ Usporedba Kanižličjeva i Đurđevićeva prepjeva 42. psalma ne pokazuje inače, osim slobode u pristupu biblijskom tekstu, drugih sličnosti. Đurđević je temeljito preradio cijeli psalam, a građu je organizirao u osmeračke seste rime (neizostavne sinalefe i siniceze). I dok je Kanižlić svoj prepjev osmislio kao Davidov izljevanje kajanja, dotle je Đurđević cijeli psalam ustrojio kao razgovor među, uvjetno rečeno, tugujućom dušom i tijelom koje ju potiče na istrajavanje. U odnosu na 51. psalam veza između Dubrovčanina i Slavonca isključivo je stihičko-strofičke naravi: osmerački (4+4) katren. Rima je već različita: obrgljena kod prvoga, parna kod drugoga. Broj strofa je blizak. Đurđević je 51. psalam razvio u 24, a Kanižlić u 23 strofe. Popuna, pak, metričke sheme materijalom također je drukčije osmišljena i tek se samo ponegdje osjeća identično izvorište.

³⁰ **Svemogući neba i zemlje Stvoritelj**. U: Stari pisci hrvatski, knj. XXVI, priredio Tomo Matić, JAZU, Zagreb, 1940, str. 198.

³¹ **Svemogući neba i zemlje Stvoritelj**, op. cit., str. 225.

³² Usporedba je rađena po već citiranoj **Bibliji** iz 1993. godine

³³ **Biblija**, op. cit., str. 548.

³⁴ Zoran Kravar, **Barok u slavonskoj književnosti**, op. cit., str. 159.

³⁵ **Svemogući neba i zemlje Stvoritelj**, op. cit., str. 201.

³⁶ Konstatirao je to već Branko Vodnik u studiji **Slavonska književnost u XVIII. vijeku**. Naklada knjižare M. Breyera, Zagreb, 1907, str. 60.

Zoran Kravar opširnije obrazlaže razloge: »Naravno, govor 'na narodnu' uvodi Ivanošić u svoja religiozna djela manje po crti vlastitih književno-estetičkih sklonosti (one su, ako se sudi po visini njegove proze, bile prilično odnjegovane), a više iz obzira prema ukusu i receptivitetu publike. Ali, na taj se način smanjuje mogućnost da u njegove stihove prodru elementi baroka. Samo još tu i tamo strše iz Ivanošićeva namjerno pojednostavljena pjesničkoga kazivanja prekomjerno nagomilane riječi ili semantički napete sintagme, upozoravajući na pjesnikove doticaje s tradicijom slavonske religiozne književnosti, zapravo, s Kanižličevom liturgijskom lirikom.« **Barok u slavonskoj književnosti**, op. cit., str. 160.

³⁷ Branko Vodnik, op. cit., str. 67.

³⁸ **Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda**, op. cit., str. 52.

³⁹ »Baiae in Hungaria an. 1809. R.P. **Gregorius Pestalich**, AA. LL. et Philosophiae Magister, eiusdemque Lector Emeritus; in scientiis Philosophiis apprime excultus, et facilitate eas tradenti clarus.« (str. 302.) -> **P. Gregorius Pestalich**, AA. LL. et Philosophiae Magister, eiusdemque Lector Emeritus: **Septem Psalmos Davidis, cum Regulis praeservationis tempore pestis**. Illyrice interpretatus est.« (str. 322.). **SYNOPTICO-MEMORIALIS/ CATALOGUS/ OBSERVANTIS MINORUM PROVINCIAE/ S. IOANNIS A CAPISTRANO./ OLIM/ BOSNAE ARGENTINAE;/ A DIMIDIO SEculi XIII. USQUE RECENTEM AETATEM/ EX ARCHIVO ET CHRONICIS EIUSDEM/ RECUSUS./ BUDAE./ TYPIS REGIAE UNIVERSITATIS HUNGARICAE/ 1823.**

⁴⁰ **Bibliografija hrvatska**, op. cit., str. 127.

⁴¹ **Crstice iz 'slavonske' književnosti u 18. stoljeću**, sakupio Josip Forko. Izvješće o Kraljevskoj velikoj realci u Osijeku koncem školske godine 1883/4. U Osijeku. Tiskom Julija Pfeiffera u Osijeku, Gornjem gradu. 1884. str. 28-29.

⁴² **Književna slika Slavonije u 18. vijeku**. GLASNIK BISKUPIJA BOSANSKE I SRIEMSKE. U Djakovu 31. svibnja 1889. Broj X. tečaj XVII. str. 131-132.

⁴³ **Crstice iz slavonske povijesti** s osobitim obzirom na prošlost Županija: Križevačke, Virovitičke, Požeške, Cisdravske baranjske, Vukovarske i Srijemske te kr. i slob. grada Osijeka u srednjem i novom vijeku. Napisao ih Josip Bösendorfer. Osijek 1910. Tiskom knjigo i kamenotiskare Julija Pfeiffera. str. 423.

⁴⁴ Eduard Hercigonja, **Srednjovjekovna književnost**. Povijest hrvatske književnosti, knjiga 2, Liber-Mladost, Zagreb, 1975, str. 246-248.

⁴⁵ Josip Jakošić, **Scriptores interamniae**, op. cit., str. 83.

⁴⁶ »Profesor Hamm, tragajući u Budim-Pešti za Katančićevim rukopisima, našao je od njegova prijevoda **Svetoga pisma** u budimskom frañevačkom samostanu samo neznatan fragmenat iz proroka Danijela, a kasnije je knjižničar samostanske knjižnice O. Ferd. Kaizer našao još i prijevod jednoga dijela Psalama. Rukopisu je natpis 'Pisme Davida', a pisao ga je sam Katančić, koji je pri dnu prve strane ispod teksta **Pisama** zapisao: 'u Pešti 15. sičña 1809. Pripis. u Budimu 20. srpña 1816.' Rukopis se sastoji od 27 listova in 4° obiçnoga

arka, sašitih u sveščić, i sadržava prijevod prvih 67 psalama, a od 68. psalma samo jedanaest verzova. Dobrotom O. F. Kaizera poslan je rukopis u Zagreb, pa sam se, ispoređujući ga sa štampanim izdanem, uvjerio, da se tekst Katančićeva rukopisa ne slaže posve s Čevapovićevim izdanem. Teško je pouzdano reći, da li je promjene kasnije učinio sam Katančić i nanovo prepisao tekst za štampu, ili je Čevapović prije štampanja proveo reviziju Katančićeva teksta. Ovo mi se posljednje čini vjerojatnije, jer promjena nema mnogo i nima se tekst ne mijenja toliko, da ih Katančić ne bi bio mogao lako provesti u svojem sačuvanom autografu. Za primjer evo tekst 66. psalma prema Čevapovićevu izdanu, a varijante Katančićeva rukopisa su dodane u zagradama:

Bog se smiluj nami, i blagosovio /blagosovi/ nas: prosvitlio /prosvitli/ lice svoje svrhu nas, i smilovao se /smiluj se/ nami.

Da poznamo na zemlji put tvoj: u svima narodim' spasonostje /spasonostje/ tvoje.

Nek se ispovidaju tebi puci, Bože: nek se ispovidaju tebi puci svi.

Nek se vesele, i uzigraju /raduju/ narodi:
budućda /budući/ sudiš puke u pravdi, i narode /anarode/ na zemlji ravnaš.

Nek se ispovidaju...

Zemlja dade plod svoj. Blagosovio /Blagosovi/ nas Bog, Bog naš.

Blagosovio /Blagosovi/ nas Bog: i bojal i /boje/ ga se svi kraji zemlje /svita - a u zagradama dodano u rkp. još i 'zemlje'.«
Život i rad Matije Petra Katančića. U: Stari pisci hrvatski, op. cit., str. LXXXVI-LXXXVII.

⁴⁷ Vidi o otome ogleđ Radoslava Katičića, **Matija Petar Katančić i počeci novoštokavskog standardnog jezika u Hrvata.** FORUM, 10-12, 1983, osobito str.545-552.

⁴⁸ Zanimljivo je spomenuti da je Katančić Bibliju počeo prevoditi upravo od psalama: »Vidivši pak, ovo csetdeset Godina tiholjubnim Naucim i Starinom bavechise, da nitise tko po nase za primit Posao takvi javlja, nitise druxba koja vixbanih Ljudih u to Ime slaxe; opravivši s' veche strane Poslove, koje obradit naumio biah, prie ovo deset Godinah (Katančić uvodno slovo piše 6. travnja 1820.-nap. M.T.) uztegnutih urah stavise na Dillo, pocsamshi od Pisamah Davidovih, kojemise kano Pjesmeniku i mille i za privesti u Jezik materinski texje vidjau: pak pomochu Nebeskom, prie ovo csetiri Godine, sverhu novog Zakona dokucsi.«

SVETO PISMO/STAROG' ZAKONA/SIXTA V. P. NAREDBOM/PRIVIDJENO/I KLEMENTA VIII. PAPE/Vlastjom izdano;/Sada u Jezik/SLAVNO-ILLYRICSKI/Izgovora Bosanskog' prinesheno;/Tad SS. Otacah i Nauciteljah Tomascenjeh/nakitjeno/SVEZAK I/KNJIGE: PORODA, IZHODA, LEVITIKA/BROJAH, I POZAKONSTVA/S' osobitim Protresom, i Povlastju Poglavarah./ U

BUDIMU/ SLOVIMA I TROSHKOM KRALJEV. MUDROSKUPSHTINE/ MACXARSKE. 1831. str. VIII.

⁴⁹ »Nijemci su svoj prvotisak **Biblije** dobili 1466., Talijani 1471., Česi 1488., Francuzi 1523., Poljaci 1561., Slovenci 1584., Mađari 1590., Slovaci 1829., Srbi 1868., Bugari 1868., Rusi 1876., i Ukrajinci 1880.« Božidar Petrač, **Biblija i hrvatska književnost**. KNJIŽEVNA SMOTRA, 92-94, 1994, str. 185.

⁵⁰ **Sveto pismo Starog zakona. Svezak I.**, op. cit., str. X.

⁵¹ Stanislav Marijanović, **Matija Petar Katančić, leksikograf, o hrvatskoj leksikografiji i leksikografima**. Dani Hvarskog kazališta, knjiga XXI, Književni krug, Split, 1995, str. 117. Osim ove eksplicitne naznake o poznavanju Peštalićeva prepjeva sedam pokorničkih psalama, Katančić je Peštalića spomenuo i u »PRIDGOVORU Prinashaoca Illyrijskog« stavljenog u prvi svezak prijevoda Biblije i to na str. XI.

⁵² Iscrpno ih je popisao Stanislav Marijanović, op. cit., str. 108. i 117-118.

⁵³ **Sveto pismo Starog' zakona. Svezak I.** op. cit., str. IX-X.

⁵⁴ Zoran Kravar, **Izvorni i prijevodni stih. Tipologija njihovih odnosa**. KNJIŽEVNA SMOTRA, 91, 1994, str. 98.

⁵⁵ »Drugim riječima, jasno se razabire i Katančićev graditeljski zahvat u književni jezik, od početaka njegove novoštokavske standardizacije, i širina toga zahvata, koji u svojem tumačenju Katančića kao prevoditelja, jezikoslovca i leksikografa zapaža Radoslav Katičić. Upravo Kanižlića, Kačića i Relkovića i sve te pisce Katančić uzima kao jednu cjelinu. Od nje i počinje razvoj današnjega hrvatskoga standardnog jezika. Pripremajući svoj prijevod i rječničko blago, savjesno pocrpivši vrela 'Katančić doista nije improvizirao', nego je bio 'velik radnik na jezikoslovnom polju', a njegova jezična zaokupljenost prirodno ga je potakla na to da i sam počne sastavljati rječnike, da kao 'konstruktor poezije' postane i 'konstruktor jezika', leksikograf koji ustrajno 'izgrađuje hrvatski književni jezik u izrazito nadregionalnim okvirima', na podlozi novoštokavskih narodnih govora i 'iskustva u književnom izričaju'.« Stanislav Marijanović, op. cit., str. 105-106.

⁵⁶ Nikola Hohnjec, op. cit., str. 11.

⁵⁷ Zoran Kravar, **Izvorni i prijevodni stih**, op. cit., str. 120.